

Oqaatigiuk!

**PERSUTTAANEQ
UNITSILLI**

**PERSUTTAASARNEQ AKIORNIARLUGU
NAALAKKERSUISUT PERIUSISSIAAT
ILIUUSSISATULLU PILERSAARUTAAT**

2014-2017

Imai

Siulequt	3
Tunuliaqut.....	4
Periusissaq, suliniutit anguniakkallu	6
Suliniutit anguniakkallu imminnut ataqatigiinnerat	8
Isummersornermiit iliuuseqarnermut	10
Sumut killippugut?	10
Sumut ingerlassaagut?	12
Kikkut angorusuppavut?.....	12
Kikkut peqataatikkusuppavut?	13
Persuttaasaneq akiorniarlugu 2013-imi suliniutit	15
Suliniuteqarfigisassaq 1: Persuttagaanermit eqqugaasoq.....	16
Suliniuteqarfigisassaq 2: Persuttaasartoq.....	21
Suliniuteqarfigisassaq 3: Suliamut tunngasutigut suliaqarfiillu akimorlugit ineriartorneq	23
Suliniuteqarfigisassaq 4: Ilisimasat paasissutissiinerlu	26
Persuttaanerup saqqummertarneri assignngitsorpassuit	28
Aningaasalersorneqarnissaa.....	29
Atuuttussanngortitsineq.....	29
Naliliineq	30
Kalaallit nunaanni persuttaaneq pillugu kisitsisit	30

Siulequt

Matumuuna Naalakkersuisut periusissiaq kiisalu suliassamut pilersaarut annertusakkamik suliniarnissamut aqqutissiuussisussa saqqummiuppaat.

Inuiaqatigiittut meerartatta sumiiffimmini toqqissillutik inuuffissaraluanni, tassalu angerlarsimaffimmini amerlavallaatigut toqqissisimangittarnerat akuersaaginnarsinnaangilarput. Aamma innuttaasut persuttaanermik eqqugaasut assammik isaassivigineqartussaagaluit amerlavallaatigut nipaatsumik naapinneqartarneri akuersaaginnarsinnaangilarput. Persuttaaneq persuttaanermik pilersitsisarpoq, nipaannerlu persuttaanermut ingiaqataasarluni.

Persuttaasarneq akiussagutsigu ikioqatigiinnissaq pisariaqarpoq, nipangermaannarata ajornartorsiullu ammasumik eqqartorniartigu.

Persuttaaneq toqqorterneqakkajullunilu nipaarsaarunneqartarpoq. Taamaattumik persuttaanerup kingunerisartagai pillugit ilisimasat siammartertariaqarpavut, inuiaqatigiinni isummat nutaat pilersinneqarsinnaaqqullugit. Naalakkersuisut kissaatigivaat inoqatit persuttarneqartarnerannut sullissisut, suleqatit, ikinngutit sanilit il.il. akiuniarluni suliniarnissamut inerittussanik akisussaaffimmik tiguseqataanissaat. Taamaattumik suliassamut pilersaarusiorneq aqqutigalugu paasititsiniaanerit, tusagassiutit aqqutigalugit qaammarsaanerit, atuarfeqarfanni suliffeqarfanni il.il. aqqutigalugit isummanik allanngortitsinissaq anguniarneqassaaq.

Taamaakkaluartoq paasititsiniaanerit qaammarsaanerillu naammanngillat. Persuttaasarneq kaaviiartoq kipitineqassappat piviusorsiorlumik katsorsaanermik suliaqarnissamik pilersitsinissaq pisariaqarpoq, tassani persuttaasartut persuttaanerup unitsinnissaa ilinniassavaat kiisalu persuttarneqartup misigisai sakkortuut suliarinissaanut ikiorneqarnissaanut periarfissaanik pilersitsilluta.

Naalakkersuisut anguniagaraat Kalaallit Nunaanni innuttaasoq kinaluunniit persuttaanermik atugaqartinneqassanngitsaq. Taamaakkaluartoq nassuerutigisariaqarparput ullumikkut persuttaasarneq ajornartorsiutaammat annertoq, inuttut aningaasaqarniarnikkullu annertuumik kinguneqartoq. Taamatutaaq persuttaasarneq assigiinngitsunik iluseqarpoq inuiaqatigiinnilu tamani takussaalluni. Imminut sakkortusartuuvoq sulilu persuttaanermik akiorneqartarluni. Taamaattumik suliniarnerput kinguneqartumik malitseqartariaqarpoq, ataavartuulluni aamma tamakkiisumik isiginittuulluni.

Persuttaasarneq tassaaginnangilaq atornerluinermik aamma neriutaarunnermik oqariartuuteqarneq, aammat-taaq ataqqinninnginnermik naligiinnginnermillu oqariartuutaavoq. Meeqqat isigisatik ilinniarfigisarpaat, meeqqat amerlasuut angerlarsimaffimmi tarnikkut timikkullu persuttaanermik isigitinneqartarput. Taamaattumik ilaqtariit persuttaanermik eqqugaasut suleqatigiissitat assigiinngitsut aqqutigalugit pitsaasumik siusinaartumillu iliuuseqarfiginissaat pingaaruteqarpoq, meeqqat inersimasullu inuunermut persuttaaffiunngitsumik ingerlalernissaannut ikiorlugit.

Naalakkersuisut isumaqarput inuuneq persuttaanertalik inuup naleqassusaanut ataqqinninnginnerusoq – persuttaasartumut imaluunniit persuttarneqartumut. Persuttaaneq tassaavoq pinerluttuliorneq aamma inuup kiffaanngissusianut kanngunarsaaneq, tamanna inuiaqatigiinni akuersaangilarput.

Periusissaq aamma suliassamut pilersaarut aqqutigalugu Naalakkersuisut kissaatigivaat oqaatigineqartut tunuliaqutaralugit suliniartoqassasoq aamma toraagaqartumik suliniutinik aallartitsisoqassasoq, eqqugaasunut isumannaatsumik pisinnaatitaaffiinillu annertuumik qitiulersitsisumik.

Neriutigaarput inuiaqatigiinni nukiit pitsaasut ataatsimoortumik persuttaasarerup unitsinnissaanut suleqataajumaartut.

Martha Lund Olsen

Ilaqtariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoq

Tunuliaqut

Naalakkersuisut ersarissumik anguniagarivaat persuttaasernerup ajornartorsiutaanerata qitiutinneqalernissaa, inuiaqatigiinnilu persuttaasernerup pitsaaliornissaa killilernissaalu siunertaralugit suliniuteqarnissaaq.

Akilerartarnermut Atugarissaarnermullu Ataatsimiititaliap isumaliutissiisummini allappoq qanigisanit persuttarneqartarneq sivikinnerusumik inuuneqartarnermut, sivisuumik napparsimaneremut, tarnikkut ajornartorsiuteqarnermut napparsimanerlu pissutigalugu sulinningitsoornermut uppersarsarneqarsinnaasumik imminnut attuumassuteqartut. Kalaallit Nunaanni arnanik persuttaasernerup peqqissutsikkut ajornartorsiutinik passunneqapallanneqartariaqartunik.

Taamaallilluni inooqatigiinnermit avisaartitaaneremut aamma suliffeqarneremut attuumassuteqarpiarunnaarneremut atatillugu persuttaasarneq aalajangiisuvoq suniutilerujussuaq, soorlu aamma persuttaasarneq ilaatigut peqqinnissaqarfimmuut artukkiinnermik kinguneqartartoq. Taamaattumik inuiaqatigiinni assigiikannersumik atugaqartut innarleruminarnerpaajusut suliniuteqarfigineranni inuiaqatigiinni persuttaasernerup pitsaalioneranut killilerniarneranullu suliniutit ilaqartinneqartariaqarput.

Ataatsimiititaliap nalinginnaasumik kaammattuutit tulliuuttut saqqummiuppai:

- Persuttaaserneremut ajornartorsiummut suliniarfii tamaasa ilanngullugit eqqarsaatigisariaqarput, taakkua sammitinneqassallutik inuunerinnerulernissamut, peqqinnerulernissamut aamma inuiaqatigiinni ilaatinneqarnerulernissamut.
- Persuttaasarneq akiorniarlugu suliniutit tulleriinnersorluagaasut ineriartortinneqassapput, isumaginninnermik suliaqarfii, peqqinnissaqarfik, eqqartuussisoqarfik kiisalu politiit akuutinneqassallutik (allallu)
- Persuttaanermik akiuiniarneq nunamut tamarmut atuuttoq aallartinneqassaaq paasisitsiniaanermik isummersoriaatsillu iliuuseqarfigineranik ilaqartoq (WHO (2010))

- Persuttaasartut katsorsarneqarnissaannut atugassarititaasut (taamaassappat imigassamik atornerluinnermut katsorsarneqarneremut atatillugu) misissorneqassapput.
- Persuttaanerup kingunerisa passunneqarnissaat tulleriiaarinnermi pingaarnertinneqassapput.

Ataatsimiititaliap innersuussutai aamma persuttaasarneq pillugu periusissaaq inuiaqatigiinnilu inuttut aamma aningaasarsiornermik siuarsaanermik suliniuteqarneremut ataatsimoortillugit isigineqassapput.

Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Siunnersuisoqatigiivisa piffissamut aalajangersimasumut (2011) nunarsuarmut tamarmut naliliinnermini kaammattuutigaat, qanittumik attuumassuteqarfinni persuttaasernerup pitsaaliornissaanut killilersimaarnissaanullu iliuusissatut pilersaarut Kalaallit Nunaaniit suliarineqassasoq pilersaarusionerqassasorlu (kaammattuut 44).

Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Siunnersuisoqatigiivinit kaammattuut Arnanik Assigiinngisitsinerup Pitsaaliornissaanut Naalagaaffiit Peqatigiit ataatsimiititaliaannit aamma Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Ataatsimiititaliaanit assigisaanik kaammattuutinik nangitsineruvoq.

Iliuusissatut pilersaarut 2014-2017 tassaavoq Naalakkersuisut kaammattuutinut taakkununga akissutigisaat. Qaninnerusumut isigaluni anguniagaavoq persuttaasernerup pitsaaliornissaa killilersimaarnissaalu. Ungasinnerusumut isigaluni takorluugaq tassaavoq, Kalaallit Nunaanni arnat, angutit meeqqalluunniit arlaannaalluunniit persuttaanertalimmik inuuneqassanngitsoq.

Periusissaq, suliniutit anguniakkallu

Iliuusissatut pilersaarummut aallaaviusut tassaapput Akileraartarnermut Atugarissaarnermullu Ataatsimiititaliap kaammattuutai pingaernerit, taakkuugamik iliuusissatut pilersaarummi suliniutinut aalajangersimasunut periusissanut tunngaviusut.

Iliuusissatut pilersaarummi periusissatut anguniagaq tassaavoq persuttaasarnerup killilernissaa persuttaanerullu ingerlateqqittarnerata pitsaaliornissaa.

Anguniakkap angunissaanut avatangiisiniittut – suliamik ilinniarsimasut inuinaallu – siusissukkut iliuuseqarnissamut akisussaaffimmik tigusissapput, taamaasilluni persuttagaanermi eqqugaasut pisariaqartitaminnik ikorfartorneqassammata, persuttaasartullu katsorsarneqarnissamut periarfissaqalerlutik.

Suliat akimorlugit suleqatigiinnerup suleriaatsikkut ingerlanissaa siusissukkut iliuuseqarnissamut pisariaqarpoq, taamaasilluni suliani persuttaanermut tunngasuni suliap naammassinerata kingorna suliamik ilinniarsimasut malinnaasinnaassammata. Persuttaaneq pillugu paasissutissanik ilisimasanillu ilinniarsimasunut tamanullu ingerlatitseqqittarnerup pitsaanerulersinnissaa pingaaruteqarpoq, ilaqutariinni persuttaasarnerup nipangiunneqartarnerata qaangerneqarnissaa, persuttaasarnerup siusissukkut paasineqarnissaata qulakkeernissaa, kiisalu suleqataasut attuumassuteqartut akisussaaffimmik iliuusissatullu periarfissanik ilisimasaqarnissaasa qulakkeernissaat siunertaralugit.

Ilaqutariinni persuttaasarneq anguniagaqarfinnut immikkut ittunut killeqanngimmat, iliuusissatut pilersaarut tamaginnut isiginnittuusariaqarpoq. Pitsaaliuinermilli suliniuteqarnerup immikkut ittumik pingaaruteqarfigisaanik anguniagaqarfeqartoqarnera peqatigisaanik nassuertigineqartariaqarpoq – ilaati-gut ilaqutariinni meerartalinni.

Tarnikkut timikkullu persuttaaneq meeqqat peqqisusaannut siunissamullu periarfissaannut pinartunik kingunipiloqartarpoq, arnaammik angutaammilluunniit

persuttaasaraanni inersimasutut inuunermi aapparisamit persuttarneqarsinnaaneq qaninnerulersarpoq, meeqqat inuusuttullu kinguaariit tullittut persuttaanermik isiginerlunneqartitaasarlutik.

Persuttaanermik malunnaatilimmik peroriartorsimaneq, inersimasutut inuunermi kinguaassiuutitigut kannguttaalliornermik pissusilersornermut aallaaviusarpoq. Taamaattumik meeqqat inuusuttullu persuttaanermut illersorniarlugit suliniuteqarneq persuttaanerup pitsaaliornieranut suliniutaannaanngilaq, kisiannili aamma kinguaassiuutitigut kannguttaalliornerit kinguaassiuutitigullu atonerluinerit pitsaaliornernut suliniutaalluni.

Imigassamik atonerluineq persuttaanerlu imminnut attuumassuteqarajuttarput. Taamaattumik suliniutit piorsarneranni imigassamik atonerluinerimut katsorsarneqarnissamut periarfissat pitsaanerulersinnissaat pisariaqarpoq. Inuk imigassamik ajornartorsiuteqarnini pissutigalugu persuttaasunngorneq ajorpoq, imigassartornikkulli persuttaaniarnermik pissusilersornissaq qaninnerulersarpoq. Taamaattumik ilaqutariit persuttaanermi eqqugaasimasut paasinissaannut, piffissaagallartillugulu iliuuseqarnissamut imigassamik atonerluinerimut katsorsarneqarneq aqqutissaasinnaavoq.

Taamaattoq persuttaasarnermut tunngaviusoq tassaavoq inuiaqatigiit ilaanni ataavartumik persuttaasarneq atuutilersimammat, taassumalu pilersissimallugu persuttaasarnermik kulturi. Ataavartumik persuttaasarnerup allaaseraa persuttaanerup taamaattussaannartut ineriartulernera, tassani misigissutsikkut nalorninartorsiornermi isumaqatigiinnginnermilu persuttaanerup aaqqeeriutiginera taamaattussaannartut atorneqalertarluni. Persuttaasumut persuttarneqartumullu arriitsumik nalunarsiarortarpoq suna pissusissamisunnginnersoq pissusissamisoornerorluunniit, tamannalu ersiutaavoq ataavartumik persuttaasarnerup uniinnarani alliartuinnarneranik.

Iliusissatut pilersaarummi suliniutit anguniakkanut sisamanut sulinikkut anguniarneqartunut sammitinneqassapput:

- Persuttarneqarsimasut pitsaanerumik ikorfartorneqassapput siunnersorneqarlutillu.
- Ataavartumik persuttaasarneq unitsittariaqarpoq – persuttaasartut katsorsarneqarsinnaanerannut ilaatigut periarfissiinikkut.
- Persuttaasarnerit pillugit suliakimorlugit suleqatigiissinnaaneq ineriartortinneqassaag
- Persuttaasarneq pillugu ilisimasat paasissutissallu nukittorsarneqassapput.

Anguniakkanut ataasiakkaanut tamanut suliniuteqarfigisassaag ataaseq attuumassuteqartinneqarpoq. Suliniuteqarfigisassat sisamaasut ataanniippat ingerlatat 31-usut, paasissutissiinnermut, ikiorsiissutinik ineriartortitsinnermut, piginnaasanik ineriartortitsinnermut ilisimasanillu katersinnermut sammitinneqartut.

Iliusissatut pilersaarutip piffinni tamanit tikinneqarsinnaasuni persuttaasarnermut aamma sammitinneqarnissaa Naalackersuisut kissaatigaat. Suliniutit taakku suliniutigisaqarfigisassanut toqqaannartumik toqqaannangitsumillu ilaatinneqarput.

Suliniutit anguniakkallu imminnut ataqatigiinnerat

Suliniutit anguniakkallu pingaarnerusutigut imminnut attuumassutaat titartakkami ataaniittumi takutinneqarpoq.

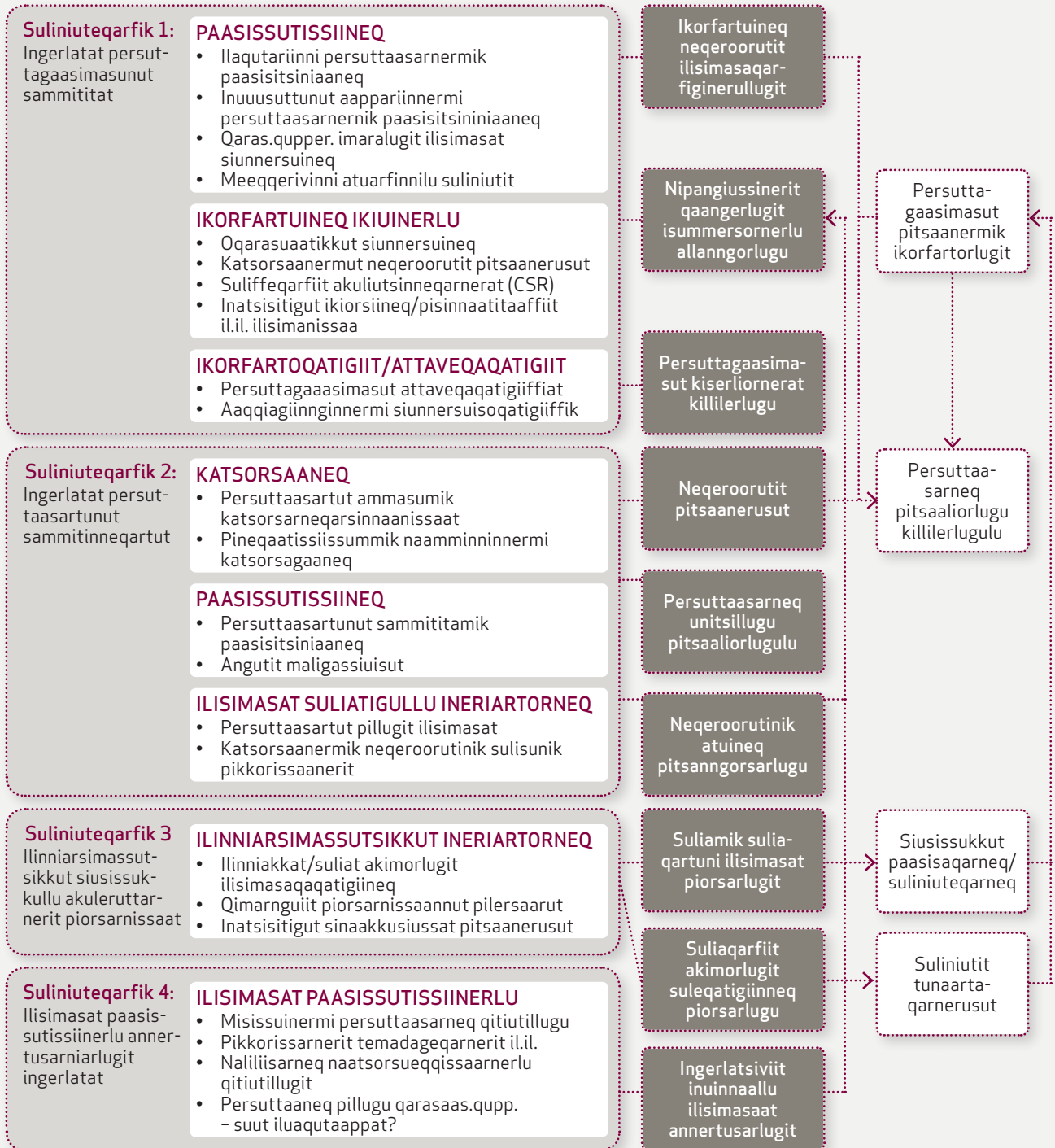
Suliniuteqarfik 1-mi persuttagaanermi eqqugaasunik ikorfartuinerup pitsaanerulersinnissaa qitiutinneqarpoq. Persuttagaanermi eqqugaasut persuttaanertaqanngitsumik inuuneqalerniarnermut siunnersorneqarnissamut ikorfartorneqarnissamullu periarfissagissaarnerulernissaasa qulakkeernissaa anguniagaavoq.

Suliniuteqarfik 2-mi persuttaasartuq toqqaannartumik pineqarpoq. Anguniarneqartoq tassaavoq persuttaasartup nutaamik periuseqalersinnissaa.

Suliniuteqarfik 3-mi suliamik ilinniagaqarsimasut piumassutsiminnillu sulisut persuttaanerup killilersimaarnissaa pitsaaliornanillu suliaqartut qitiutinneqarput. Suliaqarfiit akimorlugit suleqatigiinnerup piorsarnissaa anguniagaavoq, ilaqtariinnut persuttagaanermi eqqugaasunut siusissukkut tunaartalimillu suliniuteqarnissaa qulakkeerniarlugu.

Suliniuteqarfik 4-mi persuttaaneq pillugu ilisimasat paasissutissiisarnerullu pitsaanerulersinnissaa qitiutinneqarpoq. Ilisimasat tunngaviginerullugit suliniutit piorsarnissaat ilaatigut siunertaavoq, ilaatigullu persuttaaneq pillugu isummersuutit allanngortinnissaat aamma ingerlatsivinni tamallu ornittagaanni nipangiusiinnartarnerit qaangerniarlugit.

Isummersornermiit iliuuseqarnermut

Persuttaasarnerup unitsinnissaanut qitiusumik piumasqaataasoq tassaavoq tamatuma nassuerutiginnissaa ammasumillu oqaluserinissaa. Ammasumik oqallinnermi persuttaaneq siusinnerusumut naleqqiullugu nipangiussaavallaarunnaarpoq, taamatullu innera pingaaruteqartumik ilorraap tungaanut siumut alloriarneruvoq. Nipaanneq isumaqataanginnermik akertiinnermillu taarserneqarsimavoq, persuttaasarnerulli ilikkakkatut ingerlateqqinneqartarnera ilumut unitsis-sagutsigu isummersornerup iliuutsinik malitseqartinissaa pisariaqartipparput.

Aqqusinerni ilaqutariinnilu persuttaasarneq ukiut tamaasa innuttaasunik tuusintilikkaanik ajoqusiisartoq ajoraluartumik ullormiit ullormut unitsinneqarsinnaangilaq. Aammattaaq ikit kiserliornertut, nikanarsaganertut kanngusutsitaanertullu ittut, angutit, arnat meeqqallu amerlaqisut pigilersimasaat, qaninnerusumut isigaluni sulii mamisinneqarsinnaangikkallarput.

Sumut killippugut?

Persuttaasarneq akiorniarlugu suliniutit periutsimikkut imminnut ataqatigiinnissaat pisariaqartinneqarpoq. Naqqaniilli aallartissanngilagut.

Ukiuni qulikkaani kingullerni persuttaasarneq, atornerluineq kinguaassiuutitigullu kannguttaalliornerit naalakkersuinikkut isiginiarneqaleraluttuinnarput, pitsaanagerusunillu inatsiseqalernikkut isumaginninnikkut oqartussaasut, politiit, pinerluttunik isumaginnittoqarfik kiisalu eqqartuussiveqarfik akuliunnissamut nutaaniq periarfissaqalerput. Peqatigisaanillu ilaqutariinni persuttaasarneq pillugu isummersornerit ilisimasallu ilorraap tungaanut allanngoriartorput.

Aammattaaq isumaginninnermik, peqqissutsimik naligiissitaanermillu siuarsaalluni nalinginnaasumik

Kisianni erseqqissunik anguniagaqarusussuseq sulii periarfissaavoq, tassa meeqqat inersimasullu persuttaanerup iluaniittut ikilisinneqarnissaat. Anguniakkap tamatuma angunissaata tungaanut suliniutit pitsanngorsarneqartariaqarlutillu naammassisaqarfiunerus unngortinneqartariaqarput, suliniutitigut innuttaasut persuttagaanermik nalaataqarsimasut ikiorneqarnissaat ikorfartorneqarnissaallu qulakkeerneqassalluni, taamaasilluni pineqartut inuunermini ingerlaqqissinnaaniassammata.

Iliuusissatut pilersaarut annerusumik ilaqutariinni persuttaasarnermut sammititaavoq. Meeqqanut inuusutunullu tunngatillugu pitsaaliuinnermik sunniuteqarnissaa qitiutinneqarluni. Ataatsimullu isigalugu iliuusissatut pilersaarummi suliniutit inuiaqatigiinni persuttaasarnernut assigiinngitsunut tamanut sammititaapput.

suliniutit persuttaasarnermut pitsaaliueqataapput. Inooqatigiinnikkut ineriartortitsinnermik suliniut Paamiut Asasara suliniutit assersuutissaavoq, suliniut Paamiuni persuttaasarnerup malunnaatilimmik unikaallatinneqarneranut tapertaasimammat, naak suliniut persuttaasarnerup pitsaaliornerni killilersimaarniarneranullu toqqaannartumik sammititaanngikkaluartoq.

Taamaattoq persuttaasarnerup ilikkakkatut ingerlateqqittarnerata unitsinnissaanut suliniutit ataatsimut isigalugit naammangillat. Suliniutit arlaqartut nunamut tamarmut atuutinngillat, suliniutinilu naammassisinnaasat pitsaasullu assigiinngiiaarlutik. Pingaartumik isorliunerusuni pitsaaliuinnermik suliniutinik angusaqarfiulluurtunik pilersitsiniarneq unamminartuuvoq.

Suliaqarfiit akimorlugit ineriartorneq

Isummersorfissat allattorsimaffiat

2008-mi Namminersorlutik Oqartussat isummersorfissat allattorsimaffiannik kommuninut nassiussuipput, kinguaassiuutitigut atornerluinermut aamma timikkut/tarnikkut persuttagaanermut atatillugu kommunit allaganngortitaasumik upalungaarsimanermut pilersaarsiornissaannik kaammattuutitaqartumik, tamatumani pisoqartinnagu, pisoqarnerata nalaani, pisullu kingorna upalungaarsimassutigineqassalluni.

Suliamik suliaqartunik pikkorissaanerit

2010, 2011 aamma 2012.imi qimangarnguinni ilaqutariinnillu sullissivinni suliamik suliaqartunut pikkorissaanerit immikkoortukkuutaat Namminersorlutik Oqartussat aallartippaat, taakkunatigut sulisut sulinermi atugassaminnik nutaanik ilisimasaqalerput, isumassarsiornissaanneqalerlutik suliamullu atatillugu sakkusanik tunineqarlutik.

Ilisimatusarneq ilisimasallu

Misissuinerit il.il. nutaanerusut assigiinngitsut

- Innuttaasunik misissuineq (2005-2009)
- Kalaallit Nunaanni meeqqat (2008)
- Inuusuttut Ingerlalluarnerat (2004)
- Inuusuttut Ingerlalluarnerat (2011)
- Peqqissuseq salliuutillugu (HSBC)
- Politiit sulinermiit nalunaaruserisartagaat
- Tamatuma saniatigut Persuttaasarneq kinguaassiuutigullu atornerluinerit-mi atuakkat allattorsimaffiat takuuk – isumassarsiassat allattorsimaffiat (PAARISA)

Inatsiseqarneq

Inatsisit qitiusut

- Kalaallit Nunaanni Pinerluttulerinermut Inatsit
- Kalaallit Nunaanni Eqqartuussisaaseq pillugu inatsit
- Inatsisit ilaqutariissutsimut tunngasut katersorneqarfiat
- Meeqqat inuusuttullu pillugit inatsisit
- Suliani isumaginninnermut tunngasuni suliaqarfiit akimorlugit suleqatigiinneq pillugu inatsit
- Napparsimasut inatsisitigut qanoq inissisimanerat pillugu inatsit
- Sulianik suliarinneq pillugu inatsit
- Angutit Arnallu naligiissitaanissaat pillugu inatsit

Paasisitsiniaaneq pitsaaliuinerlu

Ataatsimeersuarneq isumasioqatigiinnerlu

- Persuttaaneq iluaqutaanngilaq (2009) – qanimut attuumassuteqarfigisat akornanni persuttaasarneq pillugu ataatsimeersuarneq, Kalaallit Nunaanni qimarnguit immikkut qitiutillugit
- Naligiissitaaneq pillugu naalakkersuinermik suliaqartut isumasioqatigiinnerat (2010) – Nunani Avannarlerni Killerni naligiissitaaneq pillugu isumasioqatigiinneq arnanik persuttaasarneq immikkut qitiutillugu (www.westnordic-equality.org)

Persuttaaneq pillugu naqitat

- PAARISA: Persuttaaneq kinguaassiuutitigut kannguttaatsuliornerit – isumassarsiorsiffisaq (2010) – persuttaaneq kinguaassiuutitigullu kannguttaatsuliornerit pillugit ilisimasat kiisalu suliniutissatut siunnersuutit
- Nakuusertarneq aqqiissutaanngilaq (2009) – ataatsimeersuarnermit assigisaanik taaguuteqartumit ilisimasat inernerillu pillugit naqitertitaq
- Meeqqat ilaqutariillu atugarissaanerit (2009) – suleqatigiissitanit 7-init kaammattuutit tunngavigalugit naqitertitaq; suleqatigiinnut ilaatigut ilaalluni qanigisarilluinnarlugu attuumassuteqarfigisat persuttagaasarneq pillugu suleqatigiit
- Meeqqanut atuakkiq "Soorlu Iluortoq", meeqqanik persuttaasarneq oqaluuserineqalernissaanik siunertaqartoq

Atuarfik ilinniartitaanerlu

- Inerisaaviup ilinniartitsinermit atortut "Tullerit" nutsertissimavai, taakku ilaatigut ataatsimooqatigeraatsimut aqqiagiinngissutsinillu qaangiiniariaatsimut tunngasuupput.
- "Kammagiitta" Kalaallit Nunaanni 2011-mi eqqunneqarpoq. Anguniakkakkut nunami tamarmi ulluunerani paaqqinniffinni atuarfinnilu ajortisaarisarneq pitsaaliorneqassaaq.

Politiit

Pinaveersaartitsinermit suliniutit

- Politiit pinaveersaartitsisui atuarfinni arlaqartuni 8. klassenut ulluni marlunni pikkorissartitsisarput.
- Politiit pinaveersaartitsisuisa programmi "Nakuusernata oqaloqatigiitta" atulersinneqartussa qallartisarpaat.

Sumut ingerlassaagut?

Persuttaasarnerup ilikkakkatut ingerlateqqittarnera unitsinniarlugu ataavartunik suliniuteqartoqartari-aqarpoq, sunneqatigiittarnermik kinguneqartumik. Taamaattumik iliuusissatut pilersaarutit ingerlanneqarneratigut taamatut iliornissamat erseqqissumik tunngaviliisoqassaaq.

Iliutissatut pilersaarummi ingerlatatigut persuttaasarnerup unitsinneqarsinnaannginnerata nassuerutiginnissaa peqatigisaanik pingaaruteqarpoq, ingerlatalli kililigiinnarsinnaapput pitsaaliuisuullutillu. Taamaattumik anguniakkat sisamat ataani allassimasut naapertorlugit

Kikkut angorusuppavut?

Persuttaasarneq kikkorpassuarnit ingerlanneqartarpoq, inuiaqatigiinnilu qanorluunniit inissisimaffeqartuni tamani atugaalluni. Taamaattumik iliuusissatut pilersaarutit amerlanerpaanut tunaartaqarnissaa pisariaqarpoq. Inuiaqatigiinni tamaginnut sammititamik paasisitsiniaanermik ilaqartinneqassaaq, soorlu aamma persuttaanermik akiuiniarluni suliniarnermi suliamik ilinniarsimasut, suliffeqarfii kattuffiillu akuutinniarneqassasut.

Pingaartumik angutit arnallu angerlarsimaffimmi persuttaanermik nalaassisartut Naalakkersuisut angorusuppaat, aamma meeqqat inuusuttullu persuttaanermik isiginerlutsitaasartut angorusullugit. Angerlarsimaffimmi persuttaasarneq akiorniarlugu tunaartalimmik suliniuteqarnikkut persuttaasarnerup ilikkakkatut ingerlateqqinneqartarnera akiorneqarsinnaavoq, meeqqallu persuttaaniarnermik pissusilersuutinik ingerlateqqitsitsinissaat pitsaaliorneqarsinnaalluni.

Meeqqat angerlarsimaffimmi persuttaaffiusartumi peroriartortut amerlanertigut ajornartorsiuteqartarput, ineriartornerannut, atuarnarannut avatangiisiminniittunillu tatiginninnerannut ajoqutaasunik. Tamatumani saniatigut meeqqat persuttaanermik isiginerlutsitaasartut imaluunniit namminneq persuttagaasartut namminneq persuttagaasarnermit eqqugaasinnaanerat namminnerluunniit persuttaasartunngorsinnaanerat

iliuusissatut pilersaarutit 2016-ip kingorna nalilersoq-qinnissaa suliaqarfiullu iluani suliniutit piorsaqqinnissaat pisariaqarpoq:

- Persuttagaanermik eqqugaasut pitsaanerumik ikorfartorneqassapput siunnersorneqarlutillu.
- Persuttaanerup ilikkakkatut ingerlaqqittarnera unikaallatsinneqassaaq
- Suliat persuttaanerit pillugit suliaqarfiusut akimorlugit suleqatigiinnerat piorsarneqassaaq.
- Persuttaaneq pillugu ilisimasat paasisutissiisarnerillu pitsanngorsarneqassapput.

qaninneralaarsuanngortarpoq. Taamaattumik persuttaaneq pitsaaliorniarlugu suliniarnermi meeqqat immikkut ittumik salliutitaallutik anguniagaqassapput.

Persuttaanermilli eqqugaasunut sullissinerit pilersinnissaat naamangilaq. Persuttaasarneq angusaqarfiusumik pitsaaliorneqassappat unikaallatsinneqarlunilu, taava persuttaasartut ilikkartariaqarpaat aqqiagiinngissutit qanoq aqunneqarsinnaanersut, misigissutiminnillu kingunissalimmik qanoq oqaatiginnissinnaanertik ilikkartariaqarlugu.

Persuttaasarnerup unitsinniarinnaanera ajornakusoorinnaavoq, ilaqutariittut inuunermi meeqqat immaqa allanik takusaqartinneqaratillu ilinniartinneqarsimangikkunik. Taamaattumik persuttaasartut katsorsarneqarsinnaanerit iliuusissatut pilersaarummi aamma qitiutinneqassaaq.

Persuttaasartut amerlanerpaat angutaapput, persuttarneqartartullu amerlanersaat arnaallutik. Persuttaaneq timikkut tarnikkullu innarliinerinnaanngilaq, kisiannili aamma angutit arnallu akornanni naligiinnginnermik ataqpeqatigiinnginnermillu takutitsisuulluni. Taamaattumik suliniutini suaassutsit naligiissitaanerullu ilanngullugit eqqarsaatigineqarnissaat pingaaruteqarpoq.

Kikkut peqataatikkusuppavut?

Pisortat suliaqarfiini arlaqartuni innuttaasut persut-tarneqarnermit eqqugaasut arlalitsigut ikorfartornis-saannut periarfissaqarpoq. Aalajangersimasunik sulia-qartut arlaqartut persuttagaasimasunik akuttunngit-sumik attaveqartarput, ilaatigut isumaginnittoqarfim-mi, nakorsiartarfimmi, imigassamut katsorsaavimmi, nakorsiartarfimmi, politiini nakorsamiluunniit sulisut eqqarsaatigineqarlutik. Taamaattumik persuttaasar-nerup piaartumik paasinissaanut akuliuffiginissamullu **peqqinnissaqarfimmi sulisut, isumaginninnermik suliaqartut assigiinngitsut, politiit** kiisalu **nakorsat** qitiusumik iliuuseqartartussaapput.

Assigiinngitsunik suliaqartut ilisimasaqarnissaq pisa-riaqartippaat, soorlu aamma siunnersuisinnaanissa-mut ikorfartuisinnaanissamullu atugassarititaasunik atugassinneqarnissaasa qulakkeerneqarnissaat pisariaqartoq. Maanna suleriaasiusumi suliaqarfiit aki-morlugit paaseqatigiinnerup ataqatigiissaarinerullu pi-orsarnerisigut pisinnaavoq, peqatigisaanillu suliniutinik nutaanik maanna suleriaatsimut oqilisaassutaasinnaa-sunik pilersitsisoqarluni.

Nunami tamarmi **qimarnguuit arfineq marluk** arnanik meeqqanillu ilaqutariinnit persuttaanermi eqqugaa-suneersunik illusitsisarput. Neqeroorutit pitsaassu-saat assigiinngiaaqaat. Assersuutigalugu Nuummi qimarnguimmi ataasiakkaanik oqaloqateqarnerit, aappariinnik oqaloqateqarnerit kiisalu ikorfartoqatigiit il.il. neqeroorutigineqarsinnaapput, qimarnguilli allat pingaartumik sivikitsuinnarmik qimaaffigigallagassatut ikorfartuinissamut ikittuinnarnik neqerooruteqarlutik neqerooruteqaratilluunniit atuupput. Qimarnguuit pingaaruteqartumik suliniuteqarfiupput, piorsarneqar-nissaannut pilersaarut ataatsimoortoq pisariaqartin-

neqarluni. Arnalli persuttagaanermi eqqugaasut tamarmiunatik qimarnguinnut ikiortissarsiortarnerat nassuerutigineqartariaqarpoq, taamaattumik neqeroo-rutinik allanik peqartariaqarpoq.

Nunami tamarmi **ilaqutariinnik sullissivinni 11-iusuni** ilaqutariit ulorianartorsiortut siunnersorneqarlutillu aqqtissiuunneqartarput. Ilaqutariinnik sullissiviit nalilersorneqarnerisa (2011) takutippaat, ilaqutariinni siunnersorneqarusullutik sullissivinnut saaffiginnit-tuni persuttaasarneq ajornartorsiutit salliit ilagigaat. **Ilaqutariinnut meerartaartussanut siusissukut suliniuteqarnermi** ilaqutariinni persuttaasoqartarnera siunnersortit naammattoortarpaat. Taamaattumik ilaqutariinnik persuttaanermi eqqugaasunik oqaloqa-teqarnissamut siunnersortit suliarnut tunngasunik ilisimasaqarnissaat pingaaruteqarpoq, najukkamilu nunamilu tamarmi ikiorsiissutaasinnaasut attuumas-suteqartut malinnaaffigiuarnissaat pingaaruteqarluni.

Meeqqat Inuusuttullu oqarasuaat 134 amerlaqisunit saaffigineqartarpoq persuttaanermut tunngasunik. Aamma taamatut ippoq **Attavik 146** eqqarsaatigalu-gu, taanna innuttaasunut inuttut ajornartorsiuteqar-tunut, imminut toqunnissaminnik eqqarsaateqartunut imaluunniit imminortumit kalluarneqarsimasunut siunnersuisarfiuvoq. **Ilaqutariinnut Oqarasuaatikkut Siunnersuisarfik** aammattaq ilaqutariinnut persut-tagaanermi eqqugaasimasunut siunnersuisarpoq, siunnersuinerli tamanna persuttagaanermi eqqugaa-sunik toqqaannartumik anguniagaqarfeqanngilaq.

Ilinniagaqartunut Siunnersuisarfik ilinniagaqartu-nut tarnip pissusaasigut ajornartorsiuteqartunut psykologimik oqaloqateqarnissamik neqerooruteqar-

tarpoq. Piffissami 2006-2009-mi timikkut tarnikkullu persuttagaaneq ajornartorsuutitut akulikitsumik naammattuugaasarpog, soorlu aamma persuttaasartut katsorsarneqarnissaq siunertaralugu saaffiginnittartut. Taamaasilluni ilinniagaqartunut Siunnersuisarfik iluaqutaasunik misilittagaqarpoq attavigisartagaqarlunilu, anguniagaqarfinnut allanut katsorsaansamik neqeroorutiniq piorsaanissamut atorineqarsinnaasunik.

Iliuusissatut pilersaarummi suliniutinut **psykologit** qitiusumik suleqataassapput – assersuutigalugu ilinniartaanermit atatillugu, aamma ilisimasaat kiisalu suliniutinut atatillugu suliamut tunngasutigut nalilersuissinnaanerit kiisalu katsorsaansamut neqeroorutiniq piorsaanissaanerit pissutigalugit.

Sammisat peqqissutsimik siuarsaasut pitsaaliuinermilu sunniuteqartut sunniuteqarnerusunngortinniartugit Kommunini **Pitsaaliuinermit ataatsimiititaliat** ukiut tamaasa iliuusissatut pilersaarusiortarput. Isorliunerusuni najukkami nukissalinnut ataatsimiititaliat attaveqartarput. Taamaattumik suliniutinunap tamarumut siammaannissaannut suliniutillu suut najukkami piviusunngortinnissaasa nalilersornissaannut Pitsaaliuinermit Ataatsimiititaliat pingaaruteqarlunnarput.

Piffinni tamanit tikineqarsinnaasuni persuttaasarnerpun sunnerrissaanut **Pinerluttaalisitsinermit Siunnersuisoqatigiit** aamma **Pinerluttunik Isumaginnittoqarfik** aamma **PiSiu** (pinerluttaalisitsinermit siunnersuisoqatigiit) qitiusumik akuupput. Pinerluttulerinermit inatsisikkut nutaakkut, 2010-mi atuutilersukkut, pinerluttoq eqqartuunneqartoq arlalinnik pineqaatissinneqarsinnaanngorpoq. Tamatuma saniatigut persuttaanermit, atornerluinermit il.il. atatillugu, pitsaaliuilluni katsorsarneqarsinnaaneq periarfissaavoq. PiSiu **SSSPK-p ataatsimiititaliaannut kommunini** siunnersortaavoq. SSSPK isumaginnittoqarfiup peqqinnissaqarfiup, atuarfeqarfiup, politiit aamma pinerluttaalisitsisut akornani aqqissussamik suleqatigiiffiuvoq, sumiiffinnilu pinerluttaalisitsiniarnermit qitiusumik inissisimalluni.

Persuttagaanermit eqqugaasup aappariinneq unitsikkaangagu, aapparisaamit persuttagaasarneq tamatigut uninneq ajorpoq. Persuttaaneq akornusersuinertut, stalkingit il.il. ingerlateqqinneqarsinnaasarpog, soorlu aamma aappariikkunnaarnerup kingorna ajornartorsuutitut nutaat pilersinnaasartut. Apeqqutini assersuutigalugu ineqarnermit, aningaasaqarnermit, najuisinnaanermit, angajoqqaatut oqartussaassutsimut tunngasuni inatsisitigut siunnersorneqarnissaq

amerlanertigut pisariaqartinneqartarpoq. Inatsisitigut ikiorsiisarfik imminut pigisoq **IKIU** innuttaasunut akeqanngitsumik siunnersuisarpoq, suliniarnermilu pingaaruteqartumik akuusinnaalluni.

Ataatsimut isigisumik periusissiap kingunerissavaa, innuttaasut persuttagaanermit eqqugaasut arlalinni ikiortissarsissinnaanerit, aqqutissanillu arlalinnik atuisinnaanerit. Suleqat persuttagaasimasutut malunnaateqarpat, **sulisitsisut sulisullu** akuliutissapput. Persuttaasarnermik unitsitsineq suliffimmut imminut akilersinnaavoq, persuttaanerummi kinguneranik sulingitsoortoqartarmat, suliamik ukkassiuminaatsitsisoqartarluni il.il. Taamaattoq suleqatip persuttagaanermit eqqugaasimasup qanoq ikiorneqarnissaanik sulisitsisut sulisullu pisariaqartinneqartunik ilisimasaqartariaqarput.

Persuttaasarnerpun unikaallatsinnissaanut tunngaviumik piunasaqaataasog ataaseq tassaavoq isummersornerit nipangiussiinnarnerillu persuttaanermit, qunusaarinermit, akornusersuinermik, uumisaarinermit il.il. attassiinnartunik kipititsinissaq. **Ulluunerani paaqqinniffinni, meeqqat atuariini ilinniarfinnilu** paasisitsiniaanikkut ilinniartitsinikkullu tamaginnut sammisumik pitsaaliuinermit sulineq isummersornermit sunniiniarnerit siunertaqarsinnaavoq. Ilanngullugu attuumassuteqartunut ilinniagaqartut ilaqutariit persuttaanermit eqqungaasimasut tappiffiginissaanut suliffiginissaanullu tunngasunik ilinniagaqarnissaminut periarfissanik nerororfigineqartariaqarput. Pinaveersaartitsinermit naligiissitaaneq aamma arnat angutillu qanoq inissisimanerat oqallisigissallugu pissusissamisoorpoq. Ilaqutariinni arnat angutitut sanilliullugu persuttagaanermit misigisaqartarput, angutinillu persuttaasarneq oqaatiginaveersaagaasarluni. Taamaammatt ilaqutariinni suaassutsit akornanni naligiilernissap siuarsarneqarnissaata pinaveersaartitsinermit periusissatut pingaartut inissisimavoq. Tassani **Kalaallit Nunaanni naligiisitaanermit siunnersuisoqatigiit** qitiullutik inissisimasinnaapput.

Meeqqat oqaaseqartartuat, NAKUUSA aamma **piunmassutsiminnik suliniartut** meeqqat pillugit meeqqanullu suliniartut ilisimasanik, pininnaatitaaffinnik il.il. paasisitsiniaanermit pingaarutillit inissisimapput. Paasisitsiniaanermit, oqallinnerni imaluunniit suliniuteqarnermit peqataanermi. **Tusagassiutit** persuttaaneq pillugu suliniutinut tunngavilersuisuissinnaapput ajornartorsiummik sammisaqartarnermikkut persuttaanerlu pillugu assigiinngitsunik aallaaveqarlutik oqaluttuartermikkut.

Persuttaasarneq akiorniarlugu 2013-imi suliniutit

Persuttaanermik akiuiniarluni immikkut ittumik suliniarneq Naalakkersuisut 2013-imi aallartippaat. Isummersornerit allannagnorissaat suliniarnermi qitiutinneqassaaq, persuttaanerlu akiorniarlugu iliuusissatut pilersaarutit atortussannagortinnissaanut tunngavissiiinissaq qitiutinneqassalluni.

IIAN 2013-imi nunamut tamarmut atuuttumik paasisitsiniaaneq isummersornernik tunngavissiiisussaq ingerlanneqassaaq, minnerpaamik ingerlatanik tulliuuttunik ilaqartussaq:

- Peqqinnissaqarfimmi sulisunut, kommunini suliamik suliaqartunut, qimarnguinnut, politiinut, atuarfinnut, aamma sunngiffimmi neqeroorutitut kiisalu suliaqaqatigiinnut meeqqanik sullissisunut atuakkat quppersakkat suliamut tunngasut persuttaanermut tunngasut.
- Ilinniartitaanermut kiisalu atuartitsinermut atortut
- Suliniutit aamma nittartagaq inuusuttunut aamma aappariit akornanni persuttaasarnermut tunngatinneqartut.

Qarasaasiakkut

nittartagaq qanigisanut persuttaanermut tunngasooq Siunertarineqarpoq inunnik sullissisunut, kattuffinnut kiisalu innuttaasunut paasisutissanik pilersitsinissaq. Ungasinnerusumut pilersaarutaavoq quppernerit pingasut tullinnguuttunut tunngasut sananeqassasut: Aappariit iluanni persuttaaneq, ilaqutariit iluani persuttaaneq kiisalu inunnut sullissisunut qupperneq ataaseq.

Iliuusissatut pilersaarummi meeqqat inuusuttullu immikkut qitiutinneqarnerat eqqarsaatigalugu nittartagaq tulliuuttunik imaqassaaq:

- persuttaanerup meeqqanut sunniutai pillugit angajoqqaanut paasisutissiilluni kiisalu siunnersuilluni allatullu periarfissanik paasisutissiilluni
- meeqqamik persuttaasoqarsimaneramik tunngavissaqartumik pasisaqarnermi nalunaaruteqarnissamut pisussaaffeqarneq pillugu paasisutissiineq
- suliamik suliaqartut paasisutissiinissamut sakkortusisamik pisussaaffeqarnerannik paasisutissillugit
- nipangiussiinnartarnerup tikinnaveersaarinerullu akiornissaannut suliamik suliaqartut kaammattorlugit
- meeqqat inuusuttullu periarfissaannik pisinnaati-taaffiinillu paasisutissillugi

Atuakkat quppersakkat suliamut tunngasut

Atuakkat quppersakkat suliamut tunngasut siunertaraat suliamik suliaqartut sakkussinnissaat, aalajangiiniarnerminni taakkunatigut annerusumik ilisimasaqalersinnaagamik. Suliamik suliaqartut amerlaqisut ataatsimoorlutik ajornartorsiutinik suliaqarnissamut pikkorinnerulernissaat anguniagaavoq, taamaasilluni persuttagaanermik eqqugaasunik ikorfartuineq ataatsimut isiginninnerulluni pissammat.

Suliniutit inuusuttunut aamma aappariit akornanni persuttaasarnermut tunngasut

Suliniutini ilaatigut pingaartinneqassaaq aappariinnermi pingaartit killissarititaaasullu pillugit paasisitsiniaanerit. Inuusuttut nukersorfigineqartartut inersimasunngorunik persuttagaasartut inississinnaapput, inuusuttullu persuttaasartut inersimasunngornerminni persuttaasarnertik ingerlatiinnarsinnaavaat. Pingaaruteqarpoq inuusuttut ajornartorsiutaalersinnaasunik ilisimaarinninnissaat, killiliisinnaanerlu ilinniarlugu.

Persuttaasartunut katsorsarneqarnissamik neqeroorutit

Ataavartumik paasisitsiniaanerup paasisutissiisarnerullu pitsaaliuineramik sulineq annertuumik pitsaanerulersissinnaavaa. Ilinniarsimasunilli katsorsarneqarnissamut neqerooruteqanngikkaanni pigiinnalikkamik persuttaasarneq unikaallatsinneqarsinnaanngilaq.

Taamaattumik persuttaasartunut katsorsarneqarnissamut neqeroorutit ilusiliussaq piorsarneqassaaq. Katsorsaaneq ilikkakkatut persuttaasarnep unikaallatsinneranut tapertaassaaq, ilaqutariinnilu meerartalinni kingornuttakkat pitsaanngitsut kipitinnerannut tapertaassalluni.

Immikkoortuni tulliuuttuni sisamani suliniuteqarfigisasanut tunngasuni iliuusissatut pilersaarummi suliniutit sapinngisamik naannerpaamik immikkoortuaqqani allaaserineqarput. Suliniuteqarfigissat isummersornernik periusissanillu tunngaveqarput.

Suliniuteqarfissat inatsisinik tunngavillit Inatsisartuni akuerineqartussaapput, inatsisinillu tunngaveqartussaanngitsut suliniunnissat allaaserinerinik ataasimoorlutik tunngaveqarlutik. Nalilerneqarsimavoq pissusissamisussasooq suliniutissanut suleriarnissamullu pilersaarutit pillugit Inatsisartut isumaat tusaqqarneqarnissaat suliniutissanik ineriartortitsivinnissaq aallartitsinnagu.

Suliniuteqarfigisassaq 1: Persuttagaanermi eqqugaasoq

Persuttagaanermi eqqugaasut persuttagaasarnermik atugaqarunnaarniarunik ikorfartorneqarnissaq pisariaqartippaat. Nammineerluni ikiortissarsiornissaq persuttagaanermik eqqugaasut amerlanertigut ajornartorsiutigisarpaat. Taamaattumik ammasunik tikikkuminartunillu neqeroorutunik ammaanissaq pingaaruteqarluinnarpoq, taakkunani persuttagaanermi eqqugaasut paasineqarlutik naapinneqarsinnaammata pitsaasumillu siunnersorneqarlutik. Persuttaasarnemullu akuersaarneqarsinnaannginneranik suullu tamaasa akigalugit akiorneqartussaananeramik inuiaqatigiit erseqqissumik oqariartuuteqarnissaat peqatigisaanik pingaaruteqarpoq.

1. Ilaqutariinni persuttaasarneq akiorniarlugu paasisitsiniaaneq

Persuttaasarnemut illersorneqarsinnaananilu akuersaarneqarsinnaannginneranik paasisitsiniaaneq erseqqissumik oqariartuuteqassaaq. Peqatigisaanillu ilaqutariinnik persuttagaanermi eqqugaasunik taakkualu avatangiisaannik amerlanertigut nipangiussiinnartarneq nipaatumillu akuersaaginnartarneq akiorneqassapput. Tamatumani sania-tigut persuttagaanemut meeqqanut inuusuttunullu kingunerisartagai pillugit paasisitsiniaaneq paasisitsiniaaneq erseqqissumik oqariartuuteqassaaq. Anguniarneqarpoq ilisimasanik ingerlateqqiisoqartassasoq oqallinnermillu aallartitsisassalluni, taamaaliornikkut isummernikkut allannguinerit periutsinik allannguinnermik kinguneqartissinnaanngorlugit. Oqariartuutit kajumissaarutillu isikkui aallaaveqassapput ilaqutariinni persuttaasarnemut pissusiinik suliamik ilisimasaqarnermik.

Aaqqissuussinermi ataqaqtiisaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik

2. Inuusuttunut sammititamik paasisitsiniaaneq

Paasisitsiniaanermi arnaammik/angutaammik persuttaasarneq qitiutinneqassaaq, inuusuttut aappariinnermi pingaartit pitsaasut ilanngullugit. Pingaaruteqarpoq inuusuttut navianartorsiulernermi takussutissaasinnaasunik ilisimasaqarnissaat killiliisinnaanermillu ilikkagaqarnissaat. Imigassartorsimaneq aamma ningarneq/sangi-aneq persuttagaanermik kinguneqartartut suliniarnermi immikkoortutut ilaatinneqartariaqarput, taakkunungalu oqallinnermi suliniarnermilu inuusuttut maligassaasut sungiussanillu allannguisut ilanngunnissaat anguniartari-aqarluni. Aammattaaq qitiulluinnassaaq suliniummi paasisutissat atortussallu, soorlu inuusuttut ilinniagaqarfiini atornerqarsinnaasut eqimattanut aalajangersimasunut tunniuteriarnissaat.

Aaqqissuussinermi ataqaqtiisaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik

3. Timikkut attuilluni naveersinnaatitaanerup atorunnaarsitaanera

Timikkut attuilluni naveersinnaatitaanerup atorunnaarsinneratigut Inatsisartut naalackersuinikkut ersarissumik nalunaaruteqarsinnaapput meeqqanut inuusuttunullu nukersorneq akuersaarneqanngitsoq. Timikkut attuilluni naveersinnaatitaanermik unitsitsisimangitsutut Kalaallit Nunaat naalagaaffimmi aamma nunat tamat akornanni isigineqarajuttarpoq. Naalagaaffiit Peqatigiit Meeqqat pillugit Lsumaqtigiissutaanni artikel 19 sakkugalugu Kalaallit Nunaat pisussaaffilerpoq meeqqat tarnikkut timikkullu persuttagaanissamut illersugaanissaannut naleqquttunik iliuuseqarnissamut. Timikkut attuilluni naveersinnaatitaaneq Angajoqqaat akisussaassuseqarneq pillugu inatsimmik Kalaallit Nunaanni atuutilersitsinikkut. Tassani § 2, imm. 2-mi allassimavoq “Meeraq isumagineqarnissaminut toqqissisimanissaminullu pisinnaatitaavoq. Meeraq inuttut ataqqineqarluni iliuuseqarfigineqassaag timimigullu attorneqarluni iliuuseqarfigeqqusaanani allatulluunniit iliuutsikkut kanngunarsaqqusaanani”. Periarfissaq alla tassaavoq nunatsinni inatsisiliorneq, tassani erseqqissarneqarluni timikkut attuilluni naveersisarneq atuukkunnaarsimasoq.

Aaqquissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalackersuisoqarfik

4. Nakuusernata oqaloqatigiitta

Politiit 2013-imi programmi “Nakuusernata oqaloqatigiitta” aallartisarpaat. Programmi Sisimiuni suliniutitut ingerlanneqarsimavoq neriunaatilimmik takussutissaqartumik. Ilaatigut politiit paasineqarpoq ilaqutariit ajornartorsitunik eqqorneqarsimasut oqaloqateqarnissamut siunnersorneqarnissamullu piumassuseqartartut. Programmi malillugu ilaqutariit ajornartorsitunik eqqorneqarsimasut ajornartorsit tikillugu attavigineqarsinnaasut, taamaaliornikkut ajortup tungaanut ingerlaneq kipitineqartarluni. Taamaattumik programmi politiit, kommunit peqqinnissaqarfik il.il. akornanni suleqatigiinnermut nukittorsaatissatut aallariarnerussaaq. Programmimut atatillugu kommunit iluminni arnat angutillu persuttaanermik eqqugaasut eqqarsaatigalugit akiliuteqartitsinissamut pisussaaffi-liissaaq, taamaasiornikkut aapparisaq persuttaasartup qimannissaanut periarfissat pitsaanerulissapput.

Aaqquissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalackersuisoqarfik

5. Meeqqanut inuusuttunullu qaraasiaq atorlugu allagaqartarfik

Qarasaasiakkut attaveqatigiiffik meeqqat ilaqtariinnit persuttagaanermi eqqugaasuneersut meeqqanik aamma/imaluunniit inersimasunik ajornartorsiutitik pillugit attaveqarsinnaanermut periarfissinneqassapput. Tassaasinnaavoq elektronikki atorlugu allagaqarfik suliamik ilisimasalinnut allagaqarlutik paasiniaaffiusinnaasoq, meeqqat kammalaatiminnik persuttagaasoqaraangat, atuarfimmi qinngasaarisoqaraangat, ilaqtariinni persuttaasoqaraangat qanoq iliorsinnaanerminnik tassuuna ilinniarsimasumut siunnersorneqaaqqusinnaallutik. Attaveqatigiiffik paasissutissanik ilaqtariinni, atuarfimmi il.il. persuttaasoqarneranik paasissutissanik ilaqtartinneqassaaq.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqtariinnut Inatsisinillu Atuutsitsinermit Naalackersuisoqarfik

6. Persuttagaanermi eqqugaasunut katsorsarneqarnissamik neqeroorutit pitsaanerusut

Tarnikkut ajoqutinik innarluuteqalersitsisunik persuttaaneq kinguneqarsinnaavoq, soorlu annilaartarneq post-traumatisk stress, annilaanganeq nikallungarujussuarnerlu, nalinginnaasumik siunnersorneqarnikkut pitsanngoriaateqarsinnaanngitsut. Taamaattumik persuttagaanermi eqqugaasunut taakkununga ilinniarsimasunit katsorsagaanissaq pisariaqarpoq. Annertunerusunik ilinniagaqartunik siunnersuisarfik ilinniagaqartunut katsorsaasinnaanermik periarfissaqartitsivoq, soorlu aamma sulisitsisut ataasiakkaat katsorsarneqarnissamut akiliisinnaanermi periarfissaqartitsisut. Ataatsimulli isigalugu katsorsarneqarnissamik periarfissat amigaatigineqarput, tassuunakkut persuttaasarnermik nangitsiinnarnerup unitsinneqarsinnaaneranik iliuusissat aallartinneqarsinnaagaluardmata. Taamaattumik katsorsaanerme aaqqissuussinerup annertussusaa tamakkiisumik takuneqarsinnaalernissaa pilersinneqassaaq, kiisalu qanoq ililluni suliniutit atorfinitsitsinikkut, angalaqatigiinnik pilersitsinikkut atortorissaarutit nutaaliat il.il. aqutigalugit suliniutit pitsaanerusumik ataqatigiissinneqarnissaannut angunia-gassanik pilersitsisoqassaaq. Island-imi ilinniartitaanermut siunnersuinermillu qitiusoqarfik Stigamòt angalaqatigiinnik pilersitsinikkut periarfissanik pitsaasunik pilersitsisimavoq. Tamanna persuttagaanermi eqqugaasunut suliniarnermi avataaniit suliambut ilisimaqarluartunut attaveqarsinnaanermut nutaamik periarfissiivoq.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqtariinnermit Inatsisinillu Atuutsitsinermit Naalackersuisoqarfik

7. Persuttagaanermi eqqugaasunut inatsisitigut paasissutissiineq

Persuttagaanermi eqqugaasut inatsisitigut qanoq inissisimanertik pillugu paasissutissinneqassapput. Tamanna assersuutigalugu sulisinnaassutsip annaananut, peqqissarnermi aningaasartuutitut aammalu pigisanut aserorneqartunut taarsiiffigitinnissamut apeqqutaasinnaavoq, imaluunniit aappariikkunnaarnerup kingorna apeqqutaasinnaalluni aningaasaqarnermut, inigisamut, najuisinnaanermut aamma angajoqqaatut oqartussaassutsimut tunngasoq. Persuttagaanermi eqqugaasut pisinnaatitaaffitik inatsisitigullu ikiorneqarnissamut periarfissatik pillugit paasissutissanik qarasaasiakkut iserfimmi nassaarsinnaassapput. Tassuunakkut aamma saqqummiunneqarsinnaavoq eqqartuusseriaaseq pillugu inatsimmi nutaami periarfissiisoqarmat persuttaanermi eqqugaasut illersuisoqarnissaminut periarfissaqarnerat, aamma politiit pisussaataammata eqqugaasimasoq taamatut pisinnaatitaaffeqartoq ilitsersussallugu.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqtariinnermit Inatsisinillu Atuutsitsinermit Naalackersuisoqarfik

8. Oqarasuaatikkut siunnersuineq

Oqarasuaatikkut siunnersuisoqarfiit maanna atuuttut tarnikkut timikkullu persuttaaneq pillugu saaffiginnissutininik amerlaqisunik apuussiffiqeqartarput, kisiannili takuneqarsinnaanngilaq persuttaaneq suliniuteqarfigisanut ilaasoq. Oqarasuaatikkut siunnersuinermit persuttagaanermiit eqqugaasunut ikorfartuisussaasariaqaraluarpoq. Periarfissatut massakkut periarfissiissut atorineqarsinnaavoq persuttaanermik nalaataqarsimasut angusassatut erseqqarinnerulersinneqarsinnaanerit. Persuttaasarnermik ingerlatitseqqinnarneq qimanneqassappat persuttaasimasut pisariaqartikkajuttarput ikorfartorneqarneq aamma ilitersuunneqarneq. Taamaammatt persuttagaanersimasunik oqaloqateqartarnerminni najukkaminni nunalu tamakkerlugu malittarisassanik qanorlu ikiorserneqarsinnaanermik ilisimasaqartuusariaqarput.

Aaqqissuussinermit ataqatigiissaarisoq: Peqqissutsimut Attaveqarnermullu Naalakkersuisoqarfik

9. Aaqqiagiinnginnermi siunnersuisooqatigiit

Kalaallit Nunaanni eqqartuussiveqarneq pillugu ataatsimiititaliarisuuq kaammattuutigaa aaqqiagiinnginnermi siunnersuisooqatigiinnik pilersitsisoqassasoq, tamannalu eqqartuussisaaseq pillugu inatsisikkut nutaakkut 2010-meersukkut periarfissaalerpoq. Aaqqiagiinnginnermi isumaqatigiinniarsitsisarnerup imaraa aaqqiagiinnginnerneq aaqqiissuteqarfiginiarlugu illuatungeriit ikiornissaannik neqeroorfigineqarnissaat, pisimasooq eqqartortissallugu aaqqiissutissaq angutserlugu – isumaqatigiissut. Ikiorsiissutaavoq aaqqiagiinngitsut isumaqatigiisitsiniartartoq arlaannaannulluunniit attaveqanngitsoq ataatsimiinermi naapittarmassuk. Sisimiuni politiit programmat “Persuttaaneq pinnagu oqaloqatigiinneq” naliliinerup takutippaa aaqqiagiinngitsunik isumaqatigiisitsiniartarneq kalaallit isummertarnerannut kulturiannullu naleqquttuunersoq. Aaqqiagiinnginnermi siunnersuisooqatigiit pilersinneqarnissaannut atatillugu paasiniarneqassaaq periarfissaliussaq pineqaatissiinermit taarsiullugu suliasani ataasiakkaani atorineqarsinnaanersoq.

Aaqqissuussinermit ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermit Inatsisinillu Atuutsitsinermit Naalakkersuisoqarfik

10. Persuttaaneq, nikanarsaaneq ajoqusersuinerlu akiorniarlugit CSR-ip suliniarnera

Tamanut sammititamik periusissaq persuttaaneq, nikanarsaaneq suliffeqarfinnilu ajoqusersuineq akiorniarlugit suliniutinik ilaqassaaq. Taamaattumik CSR Greenland iliuusissatut pilersaarummi peqataasussatut kaammattorneqassaaq. Persuttaanerup pitsaaliorneqarnissaa sulisullu persuttaanermiit eqqugaasut ikorfartornissaat sulisitsisut soqutigisaqarfigaat, nammineq inuunerisami persuttagaanep suliffimmilu persuttagaanep sulinngitsoornernik suliffiullu attatiinnarnissaanut ajornartorsiuteqarnermik kinguneqartarmat. Anguniarneqassaaq CSR Greenlandip suleqatigiinnissamik isumaqatigiissuteqarfiginissaa, tassami suliffeqarfigisami suliniutinut peqataasinnaammata nikassaanermut, ajoqusersuinermit aamma persuttaanerrnut pitsaaliuinermit annikinnerulersitsiniarnernullu.

Aaqqissuussinermit ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermit Inatsisinillu Atuutsitsinermit Naalakkersuisoqarfik

11. Tullerit (Trin for Trin)

Naalakkersuisut qitutippaa siusissukkul suliniuteqarnerup pitsaaliuinerullu annertusarneqarnissaat. Tarnikkut timikkullu persuttaanerit pitsaaliorniarlugit pingaaruteqarpoq meeqqeriveqarfinni atuarfeqarfinnilu pamersaanikkut suliniutit ineriartorteqqissallugit. Ilinniartitsinermit atortut Tullerit (Trin for Trin) ulluunerani paaqqinniffinnut atuarfinnullu suliaasut inerisaaviup nutserpai. Tassuuna anguniarneqarput meeqqat inuusuttullu meeqqerivinni atuarfinnilu inooqatigiinnikkut misigissutsikkullu piginnaasaasa ineriartortinnissaat. Suliniut ineriartortinneqarlunilu siammarterneqassaaq pitsaaqutilimmillu eqqarsaatigineqarsinnaalluni atorineqassasoq suliat akimorlugit angalasartussanik pilersitsiniarnermi, tamannalu allaatigineqarpoq Naalakkersuisut ilinniarneq pillugu 2012-mi suliniutaanni.

Aaqqissuussinermit ataqatigiissaarisoq: Ilinniartitaanermut, Ilageeqarnermut, Kultureqarnermut Naligiissitaanermullu Naalakkersuisoqarfik

12. Nakuusernata oqaloqatigiitta

”Nakuusernata oqaloqatigiitta” tassaavoq meeqqat atuarfiini 8. klassinik ullunik marlunnik sivissuseqartumik pikkorissaaneq. Pikkorissaaneq pinerluttaalisitsinermik suliniarnerup 1998-miilli ilagisimavaa, Kalaallit Nunaanni-lu politeeqarfinni arlaqartuni ingerlanneqarsimalluni. ”Nakuusernata oqaloqatigiitta”-mit misilittakkat takutissimavaat meeqqat ammanerulertarnerat imminnullu akaareqatigiinnerulertarnerat. Taakkua saniatigut meeqqat politii-nut tunngatillugu pitsaannerusumik eqqarsalertarnerat. Innersuussutigineqarpoq suliniutip tapersorsorneqarnerulernissaa, taamaalilluni atuarfinnut amerlanersunut siaruarsinnaaqqullugu.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: : Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik

13. Kammagiitta

Anguniagaq Kammagiitta Kalaallit Nunaanni ulluunerani paaqqinniffinni 3-6-nut ukiulinnut aamma atuarfinni 1., 2., 3. Klasse-ni aallartinneqarpoq. ”Kammagiittami” naligiinneq oqariartuummit: ”Meeqqat tamarmik sorlaqarnissartik pisariaqartippaat” qitiutinneqarpoq. Anguniakkami meeqqat ataatsimoorfigisaasa ineriartortinnissaat qitiutinneqarpoq, akaareqatigiinneq, isumassuineq sapiissuseqarneq kammagiinnerlu tunngavigineqarlutik, taamaasillutik meeqqat imminnut qinngasaarunnatik ikorfartoqatigiissinnaalissammata. Tamanna inuunerup sinnerani tarnikkut timikkullu persuttangaanerit pinngitsoornissaannut iluaqutaasinnaavoq. Maannakkut suliniutaasoq nuna tamakerlugu atuuttuunngilaq. Aamma taamaapput ”Tullerit” aamma ”Nakuusernata oqaloqatigiitta”. Taamaammat paasineqassaaq suliniutit sumi ingerlanneqarnerisut, qanorlu ilillutik imminnut ikorfartoqatigiissinnaanersut, ataatsimut siammassissumik ataqatigiissunik suliniuteqarnermik pilersitsiniarnermi. Atuarfiit pisortaasa tamakku iliuusit ineriartuutaasut atuartsissut Inuttut inerikkiartorneq aqutugalugu ingerlannissaat akisussaaffigalugu sulissutigisariaqarpaat.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: IIN Ilinniartitaanermut, Ilageeqarnermut, Kultureqarnermut Naligiissitaanermullu Naalakkersuisoqarfik

14. Naligiissitaanerup qitiutinnera

Persuttaaneq suaassutsinik tunngaveqarajuttarpoq. Misilittakkat takutippaat suaassutsit akornanni naligiinnerup ataqqinninnerullu siuarsarnerat ilaqutariinni persuttaasarnerup pitsaaliornanarut atatillugu pinngitsoorneqarsinnaanngitsumik ilaasoq. Persuttaaneq suaassutsinik tunngaveqalersarpoq angutit isumaqaraangata ”arnat inissitariaqartartut” arnat suaassutsit pillugit ingerlanerliornerit akuersaaleraangatigut. Arnat amerlasuutigut aappariinnerni persutaaffimmiiginnalertarput tamannalu meeqqanik equinerluttarpoq, tassa mikisuunerminniilli suaassuseq pillugu equngasumik paasinnittaramik. Naligiissitaaneq pillugu inatsisip tamakkiisup suaassutsimik tunngaveqartumik persuttaaneq Kalaallit Nunaani Naligiissitaaneq pillugu Siunnersuisooqatigiinnut suliniarfiusussatut pingaartut saqqummiutissavaa, soorlu aamma ilaatinneqartussaasut nikanarsagaaneq suaassuserlu tunngavigalugu ajoqusersuineq inerteqqutaasut.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik aammalu Ilinniartitaanermut Ilageeqarnermut, Kultureqarnermut Naligiissitaanermullu Naalakkersuisoqarfik.

Suliniuteqarfigisassaq 2: Persuttaasartuq

Persuttaasartut amerlanertigut persuttaasarnertik namminneerlutik unitsikkusukka-luarpaat, sequtsererpalaartumilli pissusilersornertik namminneerlutik kingunissalim-mik oqaloqatigiinnermut sangutissinnaassanagu. Katsorsarneqarnissamik neqeroor-figineqarnermikkut persuttaasartut pissusilersornerminnut akisussaaffimmik tigusisinnaaneq ilikkarsinnaavaat, persuttaanertaqanngitsumillu inuuneqarsinnaaneq ilikkarsinnaallugu.

15. Persuttaasartunut katsorsarneqarnissamik neqeroorutit

Persuttaasartunut katsorsarneqarnissamik neqeroorutit pilersinneqarnissaat Inatsisartut 2010-mi akuersissuti-gaat, tamanna ilikkagaralugu persuttaasarnerup unitsinneqarnissaanut tapertaasinnaammat. Persuttaasar-tup persuttaasarnerminik unitsitsinissaa pissusilersortarnerminillu nassuerutiginninnissaa tamatumunngalu akisussaaffimmik tigusinissaa katsorsarneqarnissamut neqeroorutikkut qulakkeerneqassaaq. Persuttaasarneq unitsinneqarpat nutaanik persuttagaasartuerutissaaq taamaalillunilu ilikkagaralugu persuttaasarneq unitsinne-qarsinnaavoq. Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsisinnermut Naalackersuisoqarfik katsorsarneqarnissamut neqeroorummut ilusiliinissamut atorsinnaasumik ineriartortitsisimavoq, tassani ilaatigut ilaatinneqarlutik kat-sorsaasinnaaneq suliniummullu katsorsaasartussanik ilinniartitsisinnaaneq.

Aaqqissuussinnermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsisinnermut Naalackersuisoqarfik

16. Persuttaasartunut sammitillugu tamatigoortumik paasisitsiniaaneq

Persuttaasartunut katsorsarneqarnissamik neqeroorummut tunngatillugu tamatigoortumik paasisitsiniaanermik aallartitsisoqartariaqarpoq taamaaliornikkut neqeroorummut peqataasussamik pissarsiniartoqarsinnaammat. Persuttaasarneq eqqartorneqarsinaangitsutut inissisimavoq, persuttaasartullu amerlasuutigut persuttaareersimanerminnut patsisissarsiortarput. Persuttaasartuq immaqa isumaqartarpoq allatut iliorsinnaasimanani, imaluunniit aapparisanu pisuutittarpaa periutsimigut persuttaanermik aallartitsisuusutut. Immaqa ilikkagarisimavaa persuttaaneq ajornartorsiutinik qaangiiniutitut atornerqarsinnaasoq. Amerlanertigulli nalusangilaa persuttaaneq ajornartorsiutinik qaangiitsisinani ajornartorsiutinik amerlanerusunik pilersitsisuusartoq. Persuttaasartup katsorsarneqarnissamut pilersitsinneqarnissaa anguniarlugu inuttaa pisuutinnagu iliuuserisimasaa pingaerneruttari-aqarpoq. Ilanngullugu pingaaruteqarpoq persuttarneqarsimasut takunngitsuusaaarneqassanngimmata.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsisinnermut Naalakkersuisoqarfik

17. Pineqaatissisimaneqarnerup nalaani katsorsarneqarneq

Eqqartuussisaaseq pillugu inatsit aamma pinerluttulerinnermi inatsit 2010-meersut Pinerluttunik Isumaginnittoqarfiup ataani pitsaaliuinnermik suliniutinik katsorsaanissamullu neqeroorutitik suliaqarnissamut periarfissiipput. Inissinneqarsimasut kamanniarnermik pissusilersortartunut ilaatigut pikkorissaanerit 'anger management' 'kamammik aqutsineq' suliniutinut ilaapput. Pinerluttunik Isumaginnittoqarfiup ineriartortitaaneranut qitiusumik anguniakkat pillugit Pinerluttunik Isumaginnittoqarfik Inatsisitik Atortitsinnermut Ministereqarfimmut ukiut tamaasa attaveqartarpoq. Katsorsaanerup inuiaqatigiinnullu utertitseqqitsiniarnerup annertuumik salliutinneqarnissaat pingaaruteqarpoq.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsisinnermut Naalakkersuisoqarfik

18. Nammineq inigisamit peersitaaneq tikitseqqusaannginnerlu

Tikitseqqusaannginnerpeersitaanerlu pillugu inatsit Folketingip 2012-imi akuersissutigaa, tassuunakkut qanigisaralugu attuumassuteqarfigisani ajoqusersuinerup persuttaanerullu akuersaagaannginneranik erseqqissumik oqariartuuteqartoqarluni. Angerlarsimaffimmi persuttaasarnarup siusinnerusukkut akuliuffiginissaanut inatsisikkut periarfissaqalerpoq, persuttagaanermi eqqugaasoq meeraqarpallu meera angerlarsimaffimmiit nuuttari-aqarnatik. Tamatuma saniatigut angerlarsimaffimmi ajornartorsiutit aqqiiviginissaannut isumaginninnermut oqartussaasut inatsisikkut periarfissagissaarnerulerput. GPS atorlugu aapparisaq persuttaasartup nakkutigisinaanera periarfissanut ilaasinnaavoq. Inatsit Kalaallit Nunaannut atuutinngilaq, kisiannili Kunngup Peqqussutaatigut Kalaallit Nunaannut atuuttussanngortinneqarsinnaalluni.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsisinnermut Naalakkersuisoqarfik

19. Angutit maligassiuisutut

Arnanik persuttaasarnarup unikaallatsinnissaanut suliniarnermi angutit sakkortuumik kimilimmik sunniuteqaqataasinnaapput. Islandimi angutit suleqatigiit aqquusinerne paasisitsiniaasarsimapput, angutit akisussaassusermik takutitsillutik persuttaanermut naaggaarlutik. Islandimit misilittakkat takutippaat angutit allat oqariartuutaat angutit amerlanertigut pitsaaneruseqarfigisaraat. Angutit angutitik allanik tusaajumasarunnarnerat persuttaasarneq akiorniarlugu suliniarnermut angutitik akuunissamut piumassuseqalersitsisuusaaq. Nunat tamat akornanni suliniut "White Ribbon"-kampagne, "qaqortumik tajaqarneq" Canadami 1991-imi aallartinneqartoq assersuutissanut ilaavoq. Tajap qaqortup arnanik persuttaasarnarup angutit akerliunerat ersersippaa, nunallu 45-t sinneqartut suliniuteqarnermut atornerqarluni. Aamma Kalaallit Nunaanni pisariaqarpoq angutit akisussaassusermik tigusillutik persuttaasarnarup naaggaarnissaat. Anguniartariaqarpoq suliniut NGO-tigoorlugu atuut-tuulersinneqarnissaa.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsisinnermut Naalakkersuisoqarfik

Suliniuteqarfigisassaq 3: Suliamut tunngasutigut suliaqarfiillu akimorlugit ineriartorneq

Misilittakkat tamarmik takutippaat siusissukkut suliniuteqarnikkut pitsaanerpaamik angusaqartoqartartoq – aamma ilaqtariinni persuttaasarneq pineqartillugu. Taamaatumik persuttaasartut persuttagaanermillu eqqugaasut siusissukkut ikorfartorneqartariaqarput persuttaasarneq unitsitsinniarlugu, persuttaanertaqanngitsumillu inuuneqalersinniarlugit. Siusissukkut tunaartalinnillu suliniuteqarnikkut meeqqat inuusuttullu ikinnerusut angerlarsimaffinni persuttaasarnermik malunnaatilinni peroriartussapput, aammalu persuttaasarneq aallartinneqariartorli sapinggisamik sukkanerpaamik unitsinneqassalluni..

20. Suliaqaqatigiinnut qppersakkat suliamut tunngasut

Persuttaasarneq akiorniarlugu suliaqarfiit akimorlugit suleqatigiinneq siuarsarniarlugu peqqissaavinni sulisunut, kommunini suliamik suliaqartunut, qimarnguinnut, politiinut, atuarfinnut, sunngiffimmi neqeroorutinut kiisalu suliamik suliaqartunut meeqqanik mikisunik sullissisunut qppersakkat suliamut tunngasut suliarineqassapput. Qppersakkat suliamik suliaqartut sakkussaasivigissavaat, persuttaasarnep qanoq assigiinngiaartigineramik ilisimasaqalersitsisussa, suliniutillu ataatsimoorussamik qanoq ingerlanneqarsinnaaneramik aqqutissiuissalluni, taamaasilluni persuttagaanermik eqqugaasunik ikorfartuineq ataatsimut isiginninnerulluni pisinnaassamat.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqtariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinnermut Naalakkersuisoqarfik

21. Ilaqtariinnut naartusunut siusissukkut suliniarneq

Persuttaasarneq akiorniarlugu Peqqinnissaqarfik qitiusutut inissisimasinnaavoq. Ilaqtariinnut naartusunut siusissukkut suliniarneq Peqqinnissaqarfimmiippoq, kisianni ulluinnarni suliat akimorlugit ingerlatsiviulluni. Suliniut ilaqtariinnut naartusunut tunngatinneqarpoq, tassani pineqarlutik angajoqqaanngortussat meerartaaminnik naammattumik ikorfartuisinnaanerak isumassuisinnaanerallu ajornartorsiutaasinnaasutut nalilerneqarsimagaangata. Naartuneq angajoqqaat periutsiminnik asersuutaasinnaasunik allangortitsinissaminnut nutaamik amerlasuutigut piumassuseqalersittarlugit. Ilaatigut ilaqtariit tarnikkut timikkullu persutaasarnermik pinaveersaartitsinissamik periarfissaqartilertarlugit. Kisianni suliamik ilinniagaqarsimasunut persutaasoqartarnerannik apeqquteqarsinnaanermik nalorninartorsiorsinnaasarpud, ajornartorsiullu pillugu oqaloqatigiinnissamik aallarniisssaq sapersaatigineqartarluni. Taamaamat Peqqinnissaqarfimmi suliamut tunngasunik suliaqartut siuttuusutut ajornakusoortitanik oqaloqatiginnittartussatut ilinniartinneqartariaqarput.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Peqqissutsinut Attaveqarnermullu Naalakkersuisoqarfik

22. Kommunini sulisunut pingaaruteqartumik inissimasunut pikkorissaanerit

Kommunit akisussaaffinnik assigiinngitsunik ingerlatsisuupput (soorlu inooqatigiinnikkut ikiorsiisarfiit, atuarfiit sunngiffimmilu periarfissat il.il.), taakkulu iluini persuttaasarnermut suliniarnermut ataatsimoortunik sulisuusari-aqartarput. Pingaaruteqarpoq kommunit peqataatinneqarnissaat, taamaaliornikkut ilisimasat suliniutillu pisortaa-suni sulisunilu pingaaruteqartumik inissimasuni innutaasut saaffiginniffigisartagaanni sorlanissinnaasarmata. Taamaammatt kommuni sulisut pingaarutilimmik inissimasut pikkorissaanerit ingerlanneqartariaqarput, taakkulu persuttaanermut pinaveersaartitsinermi suliniutit suliat akimorlugit ingerlatassat pingaartitarissavaat. Kommu-nini sulisut pingaaruteqartumik inissimasut persuttagaasimasunik attavigineqartartut kommunimi najukkami avataanilu eqqortumik ikiorsiinissamik iltersuinissamillu ilisimasaqartuussapput pikkorissuseqarlutillu.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermit Naalackersuisoqarfik

23. Imigassamik atornerluisunik katsorsaasut

Imigassamik atornerluineq ilaqutariinnilu persuttaasarneq imminnut ataqatigiikkajuttarput. Angajoqqaat imeraa-ngata, meeqqat ilaqutariinni persuttaasoqarneranik isiginerlutsitaanissaat erseqqivissumik qaninnerulersarpoq. Taamaattumik imigassamik atornerluisunik katsorsaasartut persuttaasarnermup paasinissaanut ilisimasaqalertia-qarput, aamma ilaqutariinnut persuttaasarnermi eqqugaasunut tunngatillugu oqaloqateqarsinnaaneq iliuusissa-tullu periarfissat pillugit ilisimasaqartariaqarlutik. Peqqinnissaqarfimmi sulisutulli imigassamik atornerluisunik katsorsaasartut suliaqartunut atornerluisoqarneranik pasinerluisoqartillugu aperinissaq nalunartorsiutaasin-naarpoq. Taamaammatt katsorsaasartut ajornakusoortumik oqaloqatiginissinnaanermut aamma pikkorissarne-qartariaqarput. Imigassamik atornerluisunik katsorsaasarnermi, ilaqutariinnut naartusunut siusissukkat suliniute-qartarnermi suliniutinilu allani innuttaasut ajunnginnerusumik angusaqarusullutik saaffiginnittarfii tassaasinnaap-put persuttaasartut katsorsarneqarnissamik periarfissiiffigisinnaasaat allanillu atorsinnaasunik periafissiiffiusin-naasut. Kisiammi periarfissanik innersuussinissamik sulisuusut ilisimasartuunissaat pisariaqartinneqarpoq.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Peqqissutsimut Attaveqarnermullu Naalackersuisoqarfik

24. Qimarnguinnik ineriartortitsinissamut pilersaarut ataatsimoortoq

Kalaallit Nunaanni arfineq-marlunnik qimarngueqarpoq, taakku inissisimaffigalugit Nuuk, Sisimiut, Ilulissat, Aasiaat, Qaqortoq, Narssaq aamma Paamiut. Persuttaasarnermut tunngatillugu kisitsisit allaqquuttussaangitsumik takutippaat pisariaqartitsinermut sanilliullugu naammattunik periarfissaqartitsisoqanngitsaq. Illoqarfinni qimarngueqanngitsuni immaqalu illoqarfinni anginerusuni qimarnguinnik pilersitsisoqartariaqarpoq, taamaaliornikkut arnat persuttagaasimasut meeraallu persuttaaffiusunik qimaasinaasariaqarmata. Meeqqat qimarnguinniittut immikkut ulorianartorsiortitaapput. Persuttaasarnerup meeqqat peroriartornerat ajortumik sunnertarpaat atuarnannullu ajoqutaasarluni il.il., kisianni qimarnguiit amerlanersaanni meeqqanut paamisaanermik ikorfartornissamik neqeruutitigut periarfissiisoqartanngilaq. Taamaammat qimarnguiit pioreersut ineriartortinneqarnissaat pisariaqarpoq, taamaalillutik arnanik meeqqanillu persuttagaanermik nalaanneqartunik ikiorsiillutillu ikorfartuisinnaassammata. Ineriartortitsinissamut pilersaarutip ataatsimoortup pilersissinnaavaa qimarnguiit pikkorissuseqarfiusut qimarnguinnillu nutaanik pilersitsisoqarfiusut. Ineriartortitsinissamut pilersaarusionermut atatillugu paasiniartariaqarpoq angutinut persuttagaasimasunut periarfisiinissamik pisariaqartitsisoqarnerisq.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik

25. PiSiu (Kalaallit Nunaanni pinerluttaalisitsinikkut siunnersuisoqatigiit)

PiSiu tassaasinnaavoq tamat ornittagaanni persuttaasarnermik suliniuteqarnermi qitiulluni suliniuteqarfik, sumiiffinni SSPK-p ataatsimiititalianik siunnersuisuusq, tamatigoortunik suliniuteqarnermik aallartitsisartoq il.il. PiSiup 2012-2015-imut periusissamik pilersaarutaani persuttaasarnermik ingalassimaartitsiniarneq pingaartutut suliniutiginiarneqarpoq. PiSiu suleqatigiinnermi arnaatigiit/angutaatigiit akornanni persuttaasarnermut akiuiniarnermi ilaatinneqartariaqarpoq, taassani ajornartorsiummi 'inuusuttut persuttaasarnerlu aamma oqallissutigitin-neqarsimammat. PiSiu aamma kaammattorneqassaaq imigassamik, persuttaasarnermik aamma kinguaassiuutitigut atornerluisarnerup ataqatigiinnerannik inuusuttunik paasisitsiniaasarnini nangittariaqarai aammalu NGO-nik soorlu Unnuarissamik 'Natteravne'-nik suleqateqarnerup pitsanngorsaaffiginissaanik.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik

Suliniuteqarfigisassaq 4: Ilisimasat paasissutissiinerlu

Tunaartalimmik suliniutit, ajornartorsiutinik assigiinngiiaartunik eqqarsaatiginnittut pilersinniaaraanni persuttaasernerup qanoq ittuuneranik, qanoq annertutigineranik kinguneranillu ilisimasaqarnissaq pisariaqarpoq. Tamatuma saniatigut nipangiusiin-nartarnerup unitsinnissaanut isummersornerullu allanngortinnissaanut ilisimasat pisariaqartinneqarput. Ilisimasalli ingerlateqqinneqanngikkunik suliniutinullu ilaatin-neqalinngikkunik iluaqutaanaviangillat.

26. Qarasaasiakkut nittartagaq Ilisimasanik, paasissutissanik siunnersuinermillu imaqartoq

Qarasaasiakkut iserfik persuttaanermut akiuiniarluni suliniarnernik tamanik katersuiffiusoq pilersinneqassaaq. Qarasaasiakkut iserfik persuttaaneq pillugu ilisimasanik imaqassaaq, iliuusissatullu periarfissanik anguniagaqar-finnut attuumassuteqartunut sammititanik imaqassalluni, anguniagaqarfinnut ilaallutik kattuffiit, aamma inuit suliamik suliaqartut il.il. Peqatigisaanillu qarasaasiakkut iserfik attaveqaqatigiinnermut, aamma attaveqarfigi-sartakkanut il.il. aallaaviussalluni. Internetsi atorlugu ilisimasanik tunniussuisarnerup iluaqutigaa kikkunnilluunniit atornerqarsinnaagami ajornanngitsumillu nutarterneqarsinnaalluni. Kisianni pingaaruteqarpoq naqissusissallugu qarasaasiakkut iserfik tunniussivittut suliniutinut allanut tapertassaannartut atornerqarsinnaammat.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalackersuisoqarfik

27. Persuttaaneq misissuinerne qitiutinneqartut

Angerlarsimaffimmi angerlarsimaffiullu avataani persuttaasernerup qanoq annertutigineranik missingiisunik ilisi-matuussutsikkut misissuinerit arlaqartut suliarineqarnikuupput. Taamaattoq suliniutit tunaartalerneqassappata, nakkutigineqarlutik ilisimasanillu tunngavilerneqarlutik, ilisimasat assigiinngiiaarnerusut pisariaqartinneqarput. Taamaattumik innuttaasut ingerlaasiannik peqqissusaannillu misissuinerne persuttaasernerup qanoq ittuunera annertussusaalu annerusumik qitiutinneqassapput. Tamatuma saniatigut pingaartinneqartariaqarpoq paanerussal-lugu innuttaasut persuttaasarneq pillugu isummersornerat.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalackersuisoqarfik

28. Arnat meeqqallu qimarnguinniittut pillugit ilisimasat

Qimarnguinnut tunngasuni ineriartortitsinissamat pilersaarutinut ilaasutut arnat meeqqat qimarnguinniittut pillugit ilisimasat amerlanerusut pitsaannerusullu katersorneqassapput. Taakkununga ilaassapput naatsorsueq-qissaarnikkut takussutissiat, persuttaanermillu qanoq ittumik arnat nalaataqarsimanerannik ilisimasat. Arnat meeqqallu qimarnguinniittut pillugit pitsaannerusunik ilisimasaqarnikkut qimarnguiit nukittorsarneqassapput, peqatigisaanillu ilaqutariinnik persuttagaanermi eqqugaasunik ataatsimoortumik sullissineq pitsanngoriatinne-qassalluni.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalackersuisoqarfik

29. Persuttaasartut pillugit ilisimasat

Persuttaasartunut katsorsarneqarnissamik neqeroorummut atatillugu persuttaasartut Kalaallit Nunaannut at-tuumassuteqartut pillugit ilisimasat katersorneqassapput ingerlateqqinneqarlutillu. Neqeroorutip ineriartorteq-qinnissaa siunertaralugu katsorsaanerup inernerisalu nalilersoqqinnissaat pingaaruteqarpoq, soorlu aamma anguniagaqarfiit pillugit ilisimasaqalernissaq pingaaruteqartoq, taamaasiornikkut pissutsit ilaat ilaqtariinnut persuttagaanermiit eqqugaasunut ilisarnaataasartut ilisimaneqalissammata.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqtariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik

30. Qarasaasiakkut paasissutissanik katersuiffik persuttaaneq pillugu ilisimasani imalik

Ilisimasat naatsorsueqqissaarnerillu qarasaasiakkut atortuni assigiinngitsuni toqqortaasut pitsaanerpaamik atorluarneqanngillat. Persuttaaneq pillugu ilisimasat pioreersut suliniutinik piorsaanermut atorneqarnissaat pingaaruteqarpoq. Inatsisiliornerit, naatsorsueqqissaarnerit ilisimasallu ataatsimoortillugit katersorneqarsimasut tikikkuminartuusarput, tamatumalu saniatigut akuusut amerlanerusut persuttaanermik akiuiniarluni suliniarnermi ilisimasani katersorneqartunik atuisinnaanissaat tunngavissinneqassaaq. Persuttaaneq pillugu qarasaasiakkut paasissutissanik katersuiffik persuttaasarneq pillugu qarasaasiakkut iserfimmu ikkarnaquteqanngitsumik akuli-unneqarsinnaavoq.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqtariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik

31. Illoqarfinni mikinerusuni nunaqarfinnilu suliniutit

Ilinniartitaaneq pillugu suliniut imaqarput nunaqarfiit ineriartortinneqassasut angalallutik ilinniartitsisartut, alimasissumut atuartitsinerit assigisaallu atorlugit. Avinngarusimasumi najugaqartut ineriartortinneqarnissaat pillugit suliniutit periusissamik pilersarusiornermut ilaatinneqassapput. SSSPK-p ataatsimiititaliaata qitiusu-mik ilaatinneqarnissaat najukkanilu pinaveersaartitsinermut ataatsimiititaliat pingaartuuvoq, taamaaliornikkut ilisimasani paasissutissanillu ataavartumik pissarsinnaassammata. Persuttaasarneq pillugu suliniutit aamma ilinniartitaanermut tamatigoortumillu paasisitsiniaanermut atortussat nassiussuunneqartassapput, taamaalillutik soorlu ulluni aalajangersimasunik sammisaqarfiusuni atorneqarsinnaassammata. Sulerusussuseqarneq sumiiffin-nilu suliniartarnerit pingaaruteqarlutik tunngaviupput avinngarusimanerusuni suliniuteqartarnerit ingerlanneqar-tarnerini.

Aaqqissuussinermi ataqatigiissaarisoq: Ilaqtariinnermut Inatsisinillu Atuutsitsinermut Naalakkersuisoqarfik

Persuttaanerup saqqummertarneri assigiinngitsorpassuit

Persuttaanerup saqqummertarneri assigiinngitsut pillugit ataani nassuiaatitut takussutissat tassaapput assersuutaasinnaasutut atornerqartartut nalinginnaasut. Ilaquatriinni persuttaasarnert nalinginnaasunik piffissap ingerlanerani saqqummeriartortarput. Periusaasartut taamaattuugajupput, tassa tarnikkut persuttaanerit, soorlu kanngusutsitaanerit, ilaquattanit ikinngutinillu avissaartitaanerit, sms-inik e-mailinilu nakkutiginninnerit il.il. ingerlaqqittarput timikkut persuttaanernut aamma ilaatigut kinguaasiuutitigut atornerluinernut. Angajoqqaamut ataatsimut persuttaanerup kingunerisinnaavaa persuttagaasup meeqqar-

nik persuttaalerneranik, taamaalilluni ilikkakkatut persuttaaneq annertunerulersarluni.

Ilaquatriinni persuttaanerup saniatigut imerniartarfinni persuttaasoqartarpoq, aqqusinermi persuttaasoqartarpoq, suliffigisami persuttaasoqartarpoq il.il. allatut suliniuteqartoqartariaqartarpoq ajornartorsiutit allanngoraangata. Kisianni angerlarsimaffimmi persuttaasarnert tamat ornissinnaasaanni persuttaasarnernik avissaartinneqarsinnaanngillat; tamakku ataqatigiipput.

Persuttaasarneq pillugu nassuiaatit:

Tarnikkut persuttaaneq

Tarnikkut persuttaaneq saqqummersinnaasarpooq sangiannikkut/ningarnikkut, nakkutilliinikkut, uukapaatitsinikkut, qunusaarinikkut aamma kanngunarsaanikkut, taassuma ataani eqqarsaatnik, misigissutsinik aamma periutsinik isornartorsiuinikkut. Ataavartumik isornartorsiuinermi pineqartup imminut tatiginerata, naliliisinaanerata aamma piviusunik malussarinnerata aseroriartortinneqartarneranik.

Timikkut persuttaaneq

Timikkut persuttaanerit ukuusinnaapput: Nikeriartitsinaveersarneq, isatsinerit, issuttuussinerit, tilluinerit, ipisaanngutitsinerit, savimmik kapisinerit il.il. Timikkut persuttaaneq ajornerpaaffimmini toqutseriarnernik kinguneqarsinnaavoq. Aamma timip pisariaqartitaanik atuinngitsitsisoqarsinnaavoq; assersuutigalugu naammattumik sinikkusussuseq, nererusussuseq il.il.

Kinguaassiuutitigut pinngitsaaliineq

Kinguaassiuutitigut pinngitsaaliineq tassaavoq aapparisaq isumaqatiginngisanik kinguaassiuutitigut iliuuseqarnerit. Aapparisaq nikanarsarneqartarpoq kinguaassiuutitigullu atornerlunneqarluni, pinngitsaalilluni atoqatiginneq aamma atoqateqarneq aapparisaq periutsumik piumannngisai atorlugit.

Atortorisanik aserorterineq

Atortorisanik aserorterineq imaattarpoq pequtininu nammineq pigisaanik aserorterineq arsaarinninnerluunniit. Aserortersup assersuutigalugu aserortersinnaavai assersuutigalugu assinik taarserneqarsinnaanngitsunik aserorterineq, atisanik aserorterineq assigisaallu.

Aningaasarsiornikkut pinngitsaaliineq

Aningaasarsiornikkut pinngitsaaliineq saqqummertarpoq pineqartup nammineq aningaasaatiminik atueqqusaannginneratigut. Pineqartoq bankotominik atueqqusaajunnaartarpoq, pinngitsaaliineqarluni aningaasanik atortinneqartarpoq assigisaallu.

Paasisaqarfik: www.dannerhuset.dk

Akilerartarnermut atugarissaarnernullu ataatsimiititaliarsuup innersuussutigaa persuttaanermi ajornartorsiummi suut tamaasa eqqarsaatigineqartariaqartut, tassa inuunerinnerunissaq anguniarlugu iliuuseqarnerit, peqqissuseq aamma inuiaqatigiinni peqataarusussuseq pinngitsoortinneqaraangata. Iliuuseqarnissamik pilersaarut tamanik nalilersuineruvoq, unammilligassat pingaarnerit inissisimaffiinik – soorlu meeqqanut, inuusuttunut aamma ilaqutaannut tunngatillugu. Iliuuseqarnissamik pilersaarummi persuttaasarnermi ajornartorsiutit ilanngunneqanngillat. Kisianni ilaatinneqartut ajornartorsiutit pingaaruteqarsinnaasut toqqaannartumik taaneqanngikkaluartut. Assersuutigalugu elektronik aqutitigalugu persuttaaneriit – soorlu internetsi atorlugu nikanarsagaanerit, sms-it ajortisaarutit allallu – taakkua periusissatut pilersaarummi suliniutini ippinannngitsumik inissinneqarsimapput; assersuutigalugu "Kammagiitta"-mi. Suliniut tamakkiisuuffigisinnaasami niippat pitsaanerpaavoq.

Iliuusissatut pilersaarummi anguniarneqarpoq iliuusisani tamani persuttaasarneq ikkukkiartuaarneqassasoq. Assersuutigalugu meeqqanik atuartunik misissisarnerni siunertaasariaqarpoq persuttaasarnermik paasinaasarneq, aamma misissoqqissaartariaqarpoq utoqqaat innarluutillillu tassaasinnaammata persuttaanermi eqqugaasinnaasutut qanittut. Naalackersuisut neriuutigaat iliuusissatut qinerlernermi suleriarnissamilu pilersaarummi tamanik pilersitsisinnaasut suut pineqarsinnaasut tappiffigineqarnerulernissaat, taamaalilluni persuttaanermik pinaveersaartitsinermik eqqarsarneq nalinginnaanerulersinneqassasoq, politikinik, periusissanik qinerlernernik, suliniutissani assigisaannilu eqqarsarnernit.

Aningaasalersorneqarnissaa

Persuttaasarneq pillugu iliuusissatut pilersaarutit atuutinneqalernissaa akeqanngitsuunngilaq. Kisianni aamma taamaaliunngitsoornissaq akeqanngitsuunngilaq. Persuttaasarnerup kingunerisaanik ukiumut aningaasanik ikigisassaannngitsunik malitseqartarpoq assersuutigalugu peqqinnissaqarfimmut, politiinut, isumaginnittoqarfimmut kiisalu qimarnguinnut assigisaannullu.

2014-imi Aningaasanut inatsisissamut isumaqatigiinniarnermi iliuusissatut pilersaarut akuerineqanngimmat, nammineq susassaqarfimmiit taamaattumik aningaasaliineq matussuserneqassalluni. Iliuusissat assigiinngitsut eqqarsaatigalugit Naalagaaffik isumaqatigiiniarta-

riaqassaaq (soorlu Isumaqatigiinnginnermut siunnersu- isooqatigiit), soorlu aamma iliuusissat ilaat avataaniinnerussapput, tassa Landskarsip ilaannakortumik aningaasaliiffigisassai (soorlu CSR). Aamma pilersaarut kommuninut aningaasatigut kinguneqarsinnaavoq, tassa iliuusissat kommunit iluaniittussat piviusunngortinneqalerpata.

Iliuusissatut pilersaarut siunnersuutinik iliuusissanik arlalinnik eqqartuussisutigoorsinnaasunik imaqarpoq. Tamanna allaffissornikkut aningaasaqarnikkullu kinguneqarsinnaavoq, soorlu timikkut attuilluni pil- laasarnerep atorunnaarsinneqarnissaa anguniarlugu Angajoqqaat akissussaaneerat pillugu inatsisip Kalaallit Nunaannut atortuusannngortinnissaa. Kisianni malugineqassaaq 2008-mi Kalaallit Nunaat FN-ip meeqqanut komite-anut nalunaaruteqarsimammat ilaqutariinnermut tunngassuteqartut Naalagaaffeqatigiinnerup iluani Danmarkimi eqqartuussisooqarnikkut pissutsinut naleqqussarneqassasut.

Aallaavigineqarpoq iliuusissatut pilersaarut aningaasaqarnermi sinaakkutaasut iluanni aningaasalersorneqarnissaa qinnutigineqassasoq. 2015-2017-imut aningaasanut inatsisissani pingaarnersiulluni tullerii- aarinissaq pisariaqassaaq, taakkualu iluanni persuttaasarneq akiorniarlugu iliuusissaa konto pingaarnermut 30.14.29-ip Pinaveersaartitsinermi suliat (tapiissutitut akuersisutit) ataani ilaatinneqartariaqassasoq. Aningaasaliissutit ataatsimoorussamit aallaaveqarpata suliniut aqukkuminarnerussaaq.

Iliuusissatut pilersaarut arlalitsigut tunngaveqartumik annikillisarneqarsinnaapput. Assersuutigalugu oqarasuaatikku siunnersuineq nalunaaquttap akunnerini marlunni quliniluunniit ammasarsinnaanera assigiinngissuteqarpoq, inuk ataaseq marlulluunniit sulisinnerqarnerisut il.il. Taamaammatt ajornakusoorpoq aningaasatigut naliliinissaq siunut naatsorsussallugu. Kisianni eqqoriarneqarpoq iliuusissat piffissami 2013-2017 minnerpaamik 11-12 mio kr. akeqassasut.

Atuuttussannngortitsineq

Ilaqutariinnermut Inatsisinillu Atuutitsinermit Naalackersuisooqarfik atuuttussannngortitsinermit pilersaarummi aqutsisuussaaq iliuusissatullu pilersaarutit piviusunngortinnissaani ataqatigiissaarisuussalluni.

Taamaattorli pisariaqartinneqarpoq naalackersuinikkut allaffissornikkullu oqartussaaffeqarfiit/immikkoortor-

tat akimorlugit aalajangertoqartariaqassaaq. Iliuusissatut pilersaarut oqartussaaffeqarfimmi ataasiinarmi-issinnaanera ajornarmat iliuusissanut aalajangersimatumik akisussaaffiliisoqartariaqarpoq.

Aqutsinissamut sinaakkutissat patajaatsut qulakkeernissaat eqqarsaatigalugu aalajangernissamut pingaarnertut pisinnaatitaaffik oqartussaaffeqarfiit akimorlugit ingerlattariaqassaaq.

Iliuusissatut pilersaarummi suliniutissat Naalackersuisut pingaartitaannut allanut taputartuupput. Assersuutaapput ajornartorsiutaasinnaasunut suliniutit inissimasat tassaapput atornerluinernik katsorsaanerit, meeqqat ilikkartarnerat ineriartornerallu il.il. Atuuttussangortitsinermut atatillugu qitiutillugu paa-sinartariaqarpoq sukkuat iluaqutaasumillu suliniutinut allanut taputartuussinnaanersut. Assersuutigalugu aaqqiagiinngissuteqarnermi siunnersuisoqatigiit allanik suliaqarluarsinnaapput persuttaasarnerup iluani ajornartorsiuteqartunut isumaqatigiiniartitsiinnarani.

Atuuttussangortisineq piffissaliinissamik ilaqartariaqarput iliuuseriniakkanillu aalajangersimasu-

mik akisussaasulertariaqarlutik. Taamaaliornerup qulakkeersinnaavaa piffissaagallartillugu aningaasanik immikkoortitsisimanissaq iliuuseriniakkanullu aningaasaliisimanissaq, aammalu iliuuserisassat eqqarsarluarluni tulleriarlugit aallartittarnissaat.

Naliliineq

Pingaarteqarpoq iliuuserisassatut pilersaarutip ataatsimoortup 2017-ip kingorna naliliiffigineqarnissaa, eqqarsaatigalugu tamatuma kingorna iliuuserisat ineriartorteqqinnissaat. Piumasaqaataavoq iliuuserisassat ataasiakkaat pillugit anguniakkat, pissutaasut, iliuutsinik naliliinermut periusissat il.il. aalajangiiffigi-sarnissaat.

Ukiikkaartumik killiffik pillugu Naalackersuisunut oqaaseqaassiortarnissaq, tassani allaaserineqarlutik siuariartorneq pilersaarutillu tunngavigalugit angusaasut.

Kalaallit nunaanni persuttaaneq pillugu kisitsisit

Kalaallit Nunaanni persuttaasarneq

Persuttaasarneq Kalaallit Nunaanni ajornartorsiutaa-voq siammarsimaqisoq. Tamanna tusagassiutini, naatsorsueqqissaarnikkut aamma misissuinertigut up-fernarsarneqartarpoq. Taassuma saniatigut naatsorsu-inerni nalinginnaasuni takuneqarsinnaavoq innuttaasut akornanni persuttaasarneq ajortumik kinguneqartar-toq, suliniutaasullu naammanngitsut. Taaneqarsin-naavoq SFI-p misissuisimanerata "Kalaallit Nunaannit qimaaneq 2011" paasinarsitippaa persuttaasartumik imerajuttumillu aappaqarnerup kingunerigajuttaraa arnat sanngiitsut Kalaallit Nunaata qimannissaa toq-qaannartaraat¹.

Angutinut arnanullu persuttaasarneq

2005-2010 misissuinerup takutippaa innuttaasut 17-ileereersimasut 60 %-ii persuttaanermik sakkortuumilluunniit qunusaarneqartarsimasut². Taakku kisitsisinngoraanni inuit 23.500-it missarigaat, tamanalu 1993-imi misissuisimanermit qaffasinneroqaaq, taamanikkut 47 %-iusimagamik. Angutit amerlanersaat

allanit persuttarneqartarput, arnalli aapparisaaminnit persuttarneqartarlutik. Angerlarsimaffinni persuttaanerup kinguneraa persuttaanermut meeqqat amerlasuutigut takunnittuusarnerat.

Inersimasut qassit arlaleriarlutik persuttarneqartar-simanersut qularnaatsunik kisitsisaatigineqanngilaq. Kisianni 2005-2010 innuttaasunik misissuisimanerup takutippaa inersimasut 37 %-ii isimminneqarneq, tillutsinneq imaluunniit sakkorarluni annersinneqarneq misigisimagaat, 15 %-illu sakkortuumik persuttarneqarsimasut soorlu qimeriarneqarneq, savilisartumik aallaasisartumilluunniit saassunneqarsimasut.

Angerlasimaffimmi persuttaasarneq

Kalaallit Nunaanni Meeqqat 2009 anaanaasut 0-14-inik ukiulinnik meerallit 16 %-ii aapparisaaminnit timimikkut persuttarneqartarsimasut³. Anaanaasut Tunumiut quliugaangata sisamat aapparisaaminnit timimikkut persuttarneqartarsimasut. Taakku Nuummiunit marloriaammik amerlanerupput.

Unges Trivsel 2011 oqaluttuarpoq inuusuttut 15-16-inik ukiullit 38 %-ii, tassa inuusuttut 100 inuunermi piffissap ilaani anaanaminnik persuttaasoqartoq isiginnaarsimagaat. Inuusuttut 100-usut 18 %-iisa ukiumi kingullermi anaanartik unatartittut takusimavaat, aamma 20 %-iisa anaanartik arlaleriaqaluni unatartittartoq takusimavaat. Inuusuttut 7 %-iisa ataartik persuttarneqartoq isigisimavaat, 10 %-iisalu qatannugit persuttarneqartut takusimallugit⁴.

Inuusuttunut aamma angutaatinut/arnaatinut persuttaasarneq

Unges trivsel 2011 oqaluttuarpoq inuusuttut 15-16-inik ukiullit 23 %-ii angerlarsimaffimmik avataani ilisarimanngisaminnit persuttarneqarsimapput. Nukappiaqqat amerlanertigut ilisarimanngisaminnit persuttarneqartarput, nivarsiaqqalli amerlanertigut angutaatiminnit ilaqtaminnilluunniit persuttarneqartarput.

Innutaasunik misissuineq 2005-2010 malillugu arnat inuusuttut 18-24-nik ukiullit angutaatiminnit persuttarneqartartut ukioqatigiiaanut allanut sanilliullugu aapparissaminnit persuttarneqartarnerat allaanerussuteqanngitsoq. Kisianni arnat inuusuttorpasuit persuttagaasarput, pingaartuuvorlu malugilluassallugu angutaatigisamit persuttagaasarneq inersimasunngornermi tamanna aappriinnermut sunniuteqartartoq.

Politiit naatsorsugaataat

Ukiut tamaasa persuttaanerit 750-800 nalunaarutigineqartarput. Kisitsit 2008-miit 2011-mut ikiliartuinarsimapput, ukiuni 11-ni aatsaat taamak ikitsigalu-

tik. Amerlassusaalli suli annilaanganarpoq, Kalaallit Nunaannilu persuttaasernerit Danmarkimut sanilliullugu suli 5-6-eriaammik annertuneruvoq – inuit ataasiakkaarlugit amerlassusii uuttuutugalugu. 2011-mi politiit 3077-eriarlutik angerlarsimaffinni isumaqatigiinngiffiusunut orniguttarsimapput, taakkunanga 442-ni meeqqat ilaasarsimapput⁵.

Arnat meeqqallu qimarnguinni

Qimarnguiit kisitsisaataat aalajangersimasuunngillat. Taamaammatt erseqqissumik takussutissaqanngilaq arnat meeqqallu ukiumut qassit nunatsinni sivikitsumik siviunersumilluunniit qimarnguinni 7-iusuniittarnersut. Nuummi qimarnguiup 2011-mi kisitsisaatai malillugit arnat 42-t meeqqallu 46-t qimarnguimmiittarsimasut. Meeqqat 86 %-iisamissaasa anaanartik persuttagaasoq isigaluguluunniit tusaasarsimavaat⁶.

¹ Christensen, Else 2011 (SFI): *Væk fra Grønland*

² Bjerregaard, Peter (2010): *Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2005-2010*

³ Christensen, Else 2008 (SFI): *Kalaallit Nunaanni Meeqqat*

⁴ Statens Institut for Folkesundhed (2012): *Unges trivsel 2011*

⁵ *Politiets årsstatistik 2011*

⁶ PiSiu (2012): *Strategiplan 2012-2015*

